

ASUPRA UNOR ASPECTE ALE MIGRAȚIEI INTERNE RECENTE DIN ROMÂNIA

Traian ROTARIU, Elemér MEZEI

Lucrarea de față se plasează în continuarea unor studii ale noastre nu foarte vechi, din conținutul cărora câteva idei și constatări, care au fost deja publicate – vezi T. Rotariu și E. Mezei (1997, 1999) și T. Rotariu și R. Poledna (1997) –, credem că merită a fi reluate și completate atât cu o informație factuală mai recentă, cât și cu unele considerații asupra fenomenului, cunoașterii și semnificației sale sociale.

Asupra importanței studierii fenomenului migratoriu nu credem că trebuie insistat prea mult. Chiar dacă această problematică nu mai ocupă în momentul de față locul pe care-l avea în cercetarea sociologică de acum câteva decenii, ea rămâne de un interes deosebit pentru că mișcarea spațială a populației este rezultatul unui întreg sistem de fenomene și procese petrecute în societatea respectivă, e un barometru al schimbărilor sociale și al “raporturilor de forțe” dintre diferite sisteme de activități, plasate în diferite zone și regiuni, fie în cadrul unei arii naționale, fie la nivel internațional. La rândul ei, migrația generează nenumărate efecte asupra structurii și dinamicii sociale încât nici o prognoză privind dezvoltarea viitoare a unei zone nu poate face abstracție nici de nivelul intrărilor și ieșirilor de populație și nici de schimbările structurale produse prin acestea. Pe scurt, migrația este un caz tipic de ceea ce cu o formulă fericită se numește un “fenomen social total”, folosit fiind aici acest concept pentru a sublinia ideea că migrația este unul dintre cele mai complexe fenomene sociale, atât prin evantaiul larg de factori ce concură la producerea sa, cât și prin consecințele nenumărate pe care le generează.

Fenomenul migrațional este, de asemenea, exemplar pentru a ilustra interferențele științelor sociale, el fiind un loc de întâlnire a mai multor discipline precum sociologia, demografia, geografia umană, economia, științele juridice etc. Desigur că fiecare dintre aceste discipline privește lucrurile dintr-un unghi specific, dar suprapunerile – chiar și de perspectivă, nu numai de obiect – devin aproape inevitabile și, ceea ce este mai supărător, e faptul că specialiștii aparținând acestor domenii diferite se ignoră reciproc.

Câteva chestiuni metodologice

Marea problemă pe care o ridică cercetarea migrației o constituie *definirea actului migratoriu* ca atare, atât din punct de vedere *conceptual-teoretic*, cât, mai ales, din punct de vedere *practic-operațional*, adică de înregistrare, clasificare și prelucrare a informației. Lucrul este evidențiat pe larg în special în textele demografilor, care tratează migrația aproape cu jenă, dată fiind lipsa de soliditate a informației despre evenimentele migratorii, comparativ cu ceea ce statistica demografică oferă vizavi de celelalte evenimente clasice ale demografiei, precum nașterile și decesele sau chiar căsătoriile și divorțurile. Acestea sunt, în esența lor, evenimente ce se definesc fără nici un echivoc și de aceea pot îmbrăca forma unor înregistrări foarte exacte – posibilitate ce se transformă azi în realitate datorită obligației pe care organismele statelor moderne le au de a sancționa juridic și consemna în statistici oficiale respectivele acte. Altfel spus, în cazul acestor evenimente, diferența între starea *de jure* și starea *de facto* se șterge

aproape complet, îndeosebi în cazul nașterilor și deceselor.

La polul opus se găsește migrația, fenomen ce ridică dificultăți serioase de definiție, în condițiile în care astăzi mișcările teritoriale sunt atât de frecvente și realizate în scopuri și pe perioade de timp atât de diferite, încât este dificil să delimitați ceea ce este “efectiv” migrație de ceea ce ar fi, de exemplu, deplasare în scop turistic sau de afaceri etc. Mai mult, unele deplasări, realizate inițial cu un scop și prevăzute cu o anumită durată, își transformă cu timpul și obiectivele și durata, devenind migrații, *fără ca acest lucru să fie avut în vedere de persoana în cauză atunci când părăsește o anumită arie teritorială*. Cât privește înregistrarea migrațiilor ea este o operație aproape imposibilă de vreme ce nici actul în sine nu este perfect definit și nici nu există reglementări clare și uniforme pentru a se consemna aceste mișcări.

Cu toate acestea, nu se pune problema de a abandona cercetarea fenomenului. Dimpotrivă, eforturile trebuie continuate și pe calea definirii conceptuale a migrației, a stabilirii de tipuri și forme ale acesteia, și pe cea a perfecționării tehnicilor de înregistrare și de analiză, în ciuda faptului evident că niciodată nu vom atinge aici claritatea și precizia ce se regăsesc în studierea altor fenomene demografice. Important la un moment dat, adică într-o anumită fază a cercetării, este să se precizeze exact termenii folosiți și să se specifice clar modalitățile de lucru. Este ceea ce vom face și noi imediat.

Mai întâi, să specificăm că ne vom referi exclusiv la *migrația internă din România*, lăsând deci la o parte schimburile de populație cu exteriorul țării. Studiul acestei forme de migrație pe care o abordăm se bazează pe două tipuri principale de date:

a) cele obținute cu ocazia recensămintelor și

b) cele ce rezultă din prelucrarea informațiilor curente (oferite de Ministerul de Interne) asupra *schimbărilor de domiciliu* sau de *reședință*.

Aceste din urmă schimbări devin cunoscute prin menționarea lor în actul de identitate, schimbarea de domiciliu fiind sancționată prin aplicarea “vizei de mutație definitivă” iar cea de reședință prin acordarea unei “vize de flotant”, ca să folosim o terminologie populară. Întrucât *schimbarea domiciliului*, consfințită în actul de identitate, indică o părăsire efectivă a vechii unități de locuit – și, de cele mai multe ori, în mod definitiv –, *în cele ce urmează, vom folosi doar acest indicator pentru a desemna evenimentul de migrație*, renunțând la analiza schimbărilor de reședință. Statistica schimbărilor de domiciliu – și cu atât mai mult cea a schimbării de reședință – înregistrează doar migrațiile *de jure*, nu și cele *de facto*, diferența dintre cele două categorii fiind, cel puțin în România, foarte importantă.

Cu ocazia recensămintelor lucrurile se întâmplă puțin altfel. Și aici se înregistrează populația în două ipostaze. Pe de o parte, avem consemnate persoanele în funcție de *domiciliu*, adică prin referință la domiciliul înscris în actul de identitate de către organele de evidență a populației. Pe de altă parte, apare însă cu un rol mai important așa-numita *populație stabilă*, adică cea înregistrată ca fiind de facto a localității respective, la momentul recensământului. Ea cuprinde, vorbind simplu și fără a intra în detalii tehnice, populația cu domiciliul legal în localitate plus persoanele aflate aici pe o durată mai mare de timp minus cele plecate tot pentru o perioadă mai mare. Se înțelege că în acest din urmă caz nu mai intră în joc un criteriu formal (viza de flotant), ci o stare de fapt pe care recenzorul este chemat să o

evalueze, prin prisma instrucțiunilor primite.

Pornind de la aceste două tipuri de populații, recensămintele permit deducerea unor informații privitoare la migrație, în măsura în care apar și alte întrebări în formularul de recensământ despre domiciliu sau rezidență. În țara noastră, la ultimul recensământ, cel din 1992, s-a cerut, pentru fiecare persoană, menționarea locului nașterii, a localității anterioare de domiciliu și a momentului stabilirii în localitatea domiciliului actual (aceste din urmă informații privind doar pe cei ce și-au schimbat cel puțin o dată domiciliul). În felul acesta, se poate evidenția *migrația pe durata vieții*, dată de diferența dintre locul nașterii și domiciliul la recensământ. Evident că această formă de prezentare are foarte serioase limite în reflectarea și interpretarea fenomenului migratoriu:

– Ea nu evidențiază *migrații*, ci *migranți*; or, este evident că *numărul actelor migratorii este mult mai mare decât cel al migranților*, dat fiind faptul că, pentru a ajunge la localitatea de domiciliu actuală, o persoană născută în altă parte putea să efectueze mai multe acte de migrație și, în plus, cei reveniți la locul-nașterii după un periplu migratoriu nu apar deloc ca migranți.

– Ea nu distinge, de obicei, migrația persoanelor de diferite vârste, tabelele clasice incluzând în aceleași rubrici și copii și persoane de vârsta a patra. Chiar dacă s-ar putea multiplica tabelele pe categorii de vârstă, rămâne imposibil de rezolvat problema *perioadei migrației*, dat fiind faptul că, așa cum spuneam, aici nu avem de a face cu migrații ci cu migranți.

Într-o anumită măsură, această din urmă chestiune poate fi abordată mai clar dacă se ia în considerare *ultima migrație*, prin compararea domiciliului actual cu cel anterior. Din păcate și astfel de tabele au

limite serioase căci intervalul de timp în care s-a petrecut ultima migrație e nedeterminat și e nevoie de multe acrobații statistice pentru a “purifica” asemenea date.

În alte țări se folosesc date de înregistrare de altă factură, conducând la alte forme de migrație. După cum arată B. Baccaini (1999), în Franța se cere reședința persoanei la 1 ianuarie al anului recensământului precedent, ceea ce face posibil să se așeze toate migrațiile pe un interval de timp de lungime fixată. Autoarea găsește numeroase inconveniente și acestei formule – a cărei rațiune stă și în aceea că permite calcule asupra soldului migrației externe, pentru intervalul intercensitar, și la alte niveluri decât cel național – și menționează recomandările ONU, considerate mai potrivite, conform cărora se sugerează înregistrarea reședinței cu *un an și/sau cu cinci ani* înaintea recensământului (p. 802). N-ar fi rău dacă s-ar prelua și la noi această idee, pentru recensământul din anul 2001. Este clar că cu cât e mai scurt intervalul de referință, cu atât mai mult se apropie numărul migranților de numărul migrațiilor. Pe de altă parte, s-ar putea face o comparație între schimbările de domiciliu, așa cum se înregistrează oficial de evidența populației, și schimbările de reședință, în sensul în care acest termen îl ia în cazul recensământului.

Indiferent de forma de abordare și înregistrare, din agregarea evenimentelor individuale de migrație rezultă *fenomenul migratoriu*, cu o anumită intensitate – globală și diferențială – și cu o anumită structură, materializată în special în fluxurile de migrație. Asupra amplitudinii fenomenului *efectiv* de migrație nu avem însă date riguroase, așa încât ne vom mulțumi și noi – ca toți ceilalți cercetători – să ne referim doar la *migrația legală*.

Revenind la cele două tipuri de surse de date despre migrație pomenite, vom observa că, *migrația anuală*, surprinsă prin statistica schimbărilor de domiciliu, spre deosebire de migrația așa cum apare din materialele de recensământ, în speță cea pe durata vieții, este în măsură să ne arate ce se întâmplă în fiecare an și deci *ne permite să corelăm schimbările în structura și intensitatea migrației cu alte transformări sociale*. Aceste informații sunt în mare parte tributare formelor de înregistrare a schimbărilor de domiciliu și măsurii în care populația respectă prevederile legale în domeniu.

Datele censitare, așa cum au fost ele culese la noi, sunt folositoare prin aceea că ele *surprind în chip sintetic ceea ce se întâmplă pe termen mai lung*, evitându-se pericolul de a trage concluzii categorice pe date de moment, ce pot fi contrazise chiar în anul următor, precum și prin posibilitatea oferită de o astfel de înregistrare de a lega migrația pe durata vieții de multe alte caracteristici ale indivizilor, putându-se pune în evidență inclusiv migrațiile intermediare (cele realizate înainte de stabilirea domiciliului acolo unde l-a surprins recensământul). Din păcate, chiar dacă chestionarul de recensământ este destul de bogat, în volumele editate la noi cu ocazia ultimelor recensăminte apar puține tabele multidimensionale, pe baza cărora să se realizeze analize de detaliu.

A vorbi despre migrație presupune stabilirea *unei populații* de referință vizavi de care se definește intrarea sau ieșirea persoanelor ce primesc statutul de migranți (imigrant sau emigrant). Pe de altă parte, întrucât orice ieșire (de acest tip) dintr-o populație înseamnă intrarea în altă populație și reciproc, este clar că, în majoritatea studiilor de migrație, sunt definite *mai multe populații* între care se urmărește schimbul de indivizi. Dacă e

vorba de migrațiile internaționale, atunci aceste populații sunt cele ce corespund statelor lumii. Pentru migrația internă, fiecare țară definește o unitate administrativă – pe care s-o numim **de bază** – pornind de la care se contabilizează migrația. Este vorba deci de nivelul cel mai de jos, de unde devine migrație orice ieșire spre altă unitate de bază sau orice intrare din altă unitate de bază și, corespunzător, nu se consideră a fi migrație mișcarea în interiorul acestor unități de bază.

În România, unitățile administrative de bază sunt *comunele* (rurale) și *orașele* (orașe simple sau municipii). În componența acestora intră, de regulă, mai multe unități de habitat, localități (sate sau orașe). Astfel, în 1995, cele 13.723 localități ale României erau grupate, în 2686 comune și 262 orașe și municipii. Prima categorie de localități formează *mediul rural*; cea de a doua, *mediul urban*. Nu va fi deci considerată migrație schimbarea domiciliului în interiorul unei localități sau dintr-o localitate în alta, ambele din aceeași comună sau același oraș. Face excepție de la regulă municipiul București, unde, începând cu 1992, trecerea dintr-un sector în altul este înregistrată ca migrație. E bine de reținut acest din urmă aspect, întrucât introducerea practicii respective a modificat valoarea indicilor de migrație. Tot așa s-a întâmplat în 1968, an de când datează (cu mici corecții) actuala împărțire administrativă a României, dat fiind că atunci s-a redus substanțial numărul comunelor și deci o serie de mișcări de populație nu au mai fost contabilizate ca migrații.

Al doilea nivel al organizării administrative îl constituie *județele*. România este actualmente divizată în 41 de județe plus municipiul București, cu rang de județ. Din punct de vedere formal, țara nu mai prezintă alte diviziuni de

dimensiuni mai mari. În lucrările științifice, dar nu numai, se folosește în mod frecvent împărțirea pe *provincii istorice*, diferențele dintre acestea fiind adeseori destul de marcante, indiferent că e vorba de elemente obiective ale existenței sociale, fie de altele de natură subiectivă (mentalități, credințe, opțiuni politice etc.). Aceste provincii sunt: Moldova, Dobrogea, Muntenia, Oltenia, Banatul, Crișana-Maramureș, Transilvania. Într-o clasificare mai restrânsă, Banatul, Crișana, Maramureșul și Transilvania vor fi numite simplu Transilvania, iar Oltenia și Dobrogea vor fi incluse în Muntenia. Recent, s-a realizat, la inițiativa guvernului și pentru nevoi legate de implementarea unor politici de dezvoltare regională, susținute de forurile europene, și a unora de colaborare regională cu țările vecine, un nou decupaj al țării pe opt *regiuni*: Est, Sud-Est, Sud, Sud-Vest, Vest, Nord-Vest, Centru și București. Statutul formal al acestora nu este încă bine precizat și ele nu reprezintă unități funcționale nici de ordin administrativ, nici de ordin economic și cu atât mai puțin nu reprezintă unități în conștiința comună a locuitorilor respectivelor zone. Ele au fost proiectate din birou, pe baza unor considerente ce nu e locul să le invocăm aici (vezi, de exemplu *Carta verde a dezvoltării regionale*) și întrucât deocamdată nu au o utilizare nici măcar în forma statistică oficială de prezentare a datelor nu le vom lua nici noi în considerare.

Toate distincțiile și grupările menționate mai sus sunt – ca, de altfel, și altele – evident, utilizabile în analiza migrației. Dacă unitățile teritoriale de bază sunt cele care permit definirea actului migratoriu, unitățile de nivel mai înalt precum județele și celelalte grupări teritoriale pot fi folosite pentru clasificarea migrațiilor după lungimea parcursului sau distanța geografică: Astfel, luând județele

ca unități administrative, putem distinge *migrația pe distanță scurtă (intrajudețeană)*, *pe distanță medie (între județe vecine sau în cadrul unor zone)* și *pe distanță lungă (între județe ce nu se învecinează, între zone sau regiuni)*. Sau, mai simplu, *migrație intrajudețeană și interjudețeană*. La fel se poate proceda pentru regiunile mai mari: *migrația intraregională și interregională*.

De o deosebită atenție se bucură schimbul de populații între localitățile ce aparțin celor două medii: urban și rural. Lucrul este cu atât mai important pentru România, țară care, în perioada postbelică, a trecut printr-un intens proces de urbanizare, în cadrul căruia migrația, în speță cea rural-urbană, a ocupat un loc central. De asemenea, în România, mai mult chiar decât în alte țări din zonă, ca să nu mai vorbim de cele occidentale, diferența, pe multiple planuri, dintre urban și rural este deosebit de marcantă, ceea ce sporește relevanța distincției dintre fluxurile de migrație dintre cele două medii. Și mai este de remarcat un aspect; la noi în țară ponderea celor două medii rămâne apropiată (acum fiind de circa 45% pentru rural și 55% pentru urban), ceea ce asigură un serios potențial de schimb de populație. Acolo unde ruralul deține un procent foarte redus din volumul demografic, oricât de intens ar fi schimbul de populație, interesul pentru fluxurile de migrație dintre cele două medii nu poate fi decât minor.

Pe de altă parte, această dihotomie urban-rural nu trebuie fetișizată. Chiar și într-o țară ca România, cu puternice rămășițe de ruralitate profundă, nu se poate vorbi de o opoziție a celor două medii: există un rural relativ urbanizat, tot așa cum există multe orașe mici care nu se deosebesc, prin caracteristicile lor, de niște comune rurale mai mari. Dar, în lipsa unei clasificări mai fine, rămâne relevantă această distincție simplă în două categorii

căci ea permite, prin prisma studierii fluxurilor migratorii, evidențierea unor procese macrosociale importante.

În adevăr, este limpede că, de exemplu, din punctul de vedere al locurilor de muncă, urbanul înglobează esențialmente activități din domeniul secundar și terțiar, în vreme ce specificul satului îl constituie predominanța activităților agrare. Diferențe sensibile între locuitorii din rural și urban apar și pe alte planuri, începând de la consumurile materiale și până la cele culturale, de la modul de trai și până la sistemele de valori. Iată de ce valorile fluxurilor de migrație între cele două medii nu oferă doar indicații asupra unor tendințe demografice, ci sugerează profilul mult mai multor fenomene și procese sociale.

Aspecte teoretice

În ceea ce privește *atitudinea noastră teoretică vizavi de migrație* – cu evidente implicații metodologice – dorim să reafirmăm unele precizări făcute în materialele anterioare și să nuanțăm puțin câteva afirmații. Vom observa mai întâi că, în literatura de specialitate, dominantă rămâne abordarea fenomenului dintr-o *perspectivă holistă* marcată de puternice *accente deterministe*, mergându-se chiar până la introducerea unor modele fizice (mecanice) de descriere și explicație (modele structuralist-sistemice, modele gravitaționale, modelul *push-pull* etc.), care sunt și azi departe de a fi complet abandonate. Pe de altă parte, odată cu avansul *concepțiilor individualiste*, se găsesc suficiente exemple de tratare a migrației ca un caz clasic de *acțiune rațională*, predominând aici modelele economice de tip costuri-beneficii, chiar dacă acestea sunt uneori “îndulcite” fie prin introducerea unor elemente noneconomice (capital informațional, capital social, costuri psihice, etc.), fie prin

“relaxarea” condițiilor de raționalitate (raționalitate limitată).

În ceea ce ne privește, pledăm pentru o concepție echilibrată asupra migrației, evitând atitudinile unilaterale, rigide, încercând să îmbinăm o atitudine explicativă *individualist-comprehensivă* cu una *holist-deterministă*, în sensul că vom accepta ideile următoare:

(i) Individul uman – eventual microgrupul familial – este nu numai unitatea primară de analiză statistică a datelor, ci și un *actor social* capabil de decizii raționale, luate pe baza evaluării beneficiilor, costurilor și riscurilor presupuse de schimbarea reședinței. Aceasta vrea să spună că, exceptând anumite cazuri particulare, *migrația neforțată va fi concepută ca rezultanta unor acțiuni umane având la bază calcule raționale* și nu derivând din acte nonraționale ale indivizilor, cum ar fi, de pildă, imitația. Cu atât mai puțin nu vom accepta existența unor “forțe” sociale, în sensul propriu (fizic) al termenului care ar anihila complet capacitatea de decizie a individului, punându-l pe acesta în postura unui corp mecanic care se mișcă pe o traiectorie clară și totalmente previzibilă.

(ii) Componentele calculului rațional (beneficii, costuri, riscuri), ce sunt evaluate în momentul deciziei de a migra sau nu, *sunt nu doar de natură economică*, ci vizează și alte aspecte legate de satisfacerea unor nevoi precum: accesul la forme superioare de instrucție, la instituțiile de îngrijire a sănătății, la oferta culturală etc. Cu alte cuvinte, paradigma explicativă a alegerii raționale nu poate, cel puțin în cazul migrației, să fie combătută invocându-se o pretinsă exacerbare a importanței aspectelor economice în viața indivizilor.

(iii) Noțiunea de raționalitate nu trebuie privită doar ca în accepțiunea de raționalitate instrumentală. Distincția weberiană a tipurilor de raționalitate este

utilă și în studierea migrației căci, alături de *raționalitatea instrumentală* – cea care presupune adecvarea mijloacelor la scopuri – trebuie luată în considerație și o altă formă de raționalitate invocată de sociologul german, și anume cea *axiologică* (*Wertrationalität*), care presupune adecvarea comportamentului la sistemul de valori adoptat de individ. Introducerea acestui model de raționalitate, depășind deci modelul simplu utilitarist, credem că este benefică pentru înțelegerea unor aspecte ale migrației așa cum ea se dovedește utilă, spre exemplu, în înțelegerea comportamentului electoral (vezi, de exemplu, R. Boudon, 1997).

(iv) Agregarea acțiunilor individuale, acțiuni independente unele de altele și care presupun faptul că fiecare actor are rațiunile sale pentru a se angaja în migrație, conduce la un *fenomen colectiv*, cu semnificație socială. În migrație sunt angrenați anual sute de mii de indivizi, fiecare cu interesul și obiectivele sale, dar rezultanta acestor acțiuni are o structură nealeatorie, care se reproduce în timp sau suferă anumite schimbări pe direcții bine precizate.

(v) Pentru descrierea *generală* a intensității, formelor, structurilor fenomenelor de migrație, este suficient, în *primă aproximație*, să se facă apel la *factori macrosociali*, care sunt capabili să explice esențialul acestor aspecte. Această explicație devine posibilă pe baza unui principiu simplu dar de mare generalitate, și anume acela că oamenii supuși unor condiții similare reacționează, *statistic vorbind*, asemănător. Deci factorii macrosociali despre care pomeneam nu trebuie priviți ca niște forțe fizice care-i atrag sau resping pe oameni fără ca aceștia să-și dea seama sau să poată reacționa. Acțiunea umană se realizează numai după ce individul evaluează consecințele acțiunii acestor factori (sau ale componentelor vizibile ale acestora)

asupra propriei persoane sau familii, deci introducând în joc resursele, capitalul – material, relațional, cultural și informațional – prin care este capabil să evalueze riscurile și beneficiile unei posibile acțiuni de migrație.

(vi) Ansamblul factorilor macrosociali cu acțiune semnificativă asupra migrației este surprins cel mai bine în conceptul sintetic de *calitate a vieții*, ceea ce vrea să spună că cheia înțelegerii migrației stă în existența unor diferențe de calitate a vieții între zone, categorii de localități etc., diferențe care fac să se regăsească fluxuri de migrație dinspre zonele defavorizate spre cele favorizate (traducerea la nivel macro a avantajelor migrației percepute la nivel micro).

(vii) Pe lângă această diferență, se manifestă în chip semnificativ factori macrosociali care stimulează sau frânează schimbul de populații, cum sunt reglementările juridice, cheltuielile de mutare, diferențele culturale, informația despre zona de destinație etc. (traducând de o manieră generală ceea ce la nivel micro înseamnă costuri și riscuri). Dacă vrem să folosim un limbaj cu puternice analogii în câmpul fenomenelor fizice, putem spune că această idee sugerează faptul că *spațiul în care se mișcă indivizii poate să opună o rezistență mai mare sau mai mică acestor mișcări*. Bineînțeles că multe dintre elementele de această natură pot fi incluse în calculul de cost și beneficii. Dar câteodată este vorba pur și simplu de anumite interdicții, de bariere destul de rigide în calea anumitor tipuri de migranți.

(viii) Coborârea la nivelul micro, pentru analiza deciziilor actorilor individuali de a migra, își are rostul în măsura în care se urmăresc *aspecte particulare*, ce nu se regăsesc în informațiile generale asupra “spațiului social”, cum ar fi, de pildă, diferențele între diferite categorii de indivizii în

evaluarea avantajelor, costurilor și riscurilor, în funcție de caracteristicile lor personale, de sistemul de valori adoptat sau de contextul particular în care trăiesc. De asemenea, astfel de analize sunt necesare pentru a explica existența unor situații – frecvente în cazul migrației – când regula generală, adică cea care redă rezultanta acțiunii factorilor macrosociali, este încălcată și când apar fluxuri de migrație ce par a fi rezultanta unui comportament al indivizilor împotriva propriilor lor interese. O analiză făcând apel la comprehensiune va da seamă de acest comportament arătând că și acești indivizi au tot atât de solide rațiuni de a se comporta astfel ca și cei care se plasează pe fluxurile principale.

Așadar, fără a nega necesitatea recurgerii la motivațiile actorilor implicați în migrație – și a celor neimplicați –, vom recunoaște că abordarea holistă este capabilă să dea, *într-o primă aproximație*, o explicație corectă a fenomenului, dat fiind că există o mare uniformitate în ceea ce privește canalizarea preferințelor și evaluărilor realizate de indivizii umani. Astfel, apreciem – și acest lucru îl facem tocmai pe baza unei îndelungate experiențe de cercetare a motivației și atitudinii indivizilor față de migrație! – că, în aceste decizii, de cea mai mare importanță, cel puțin pentru cetățeanul român de azi și din ultimele decenii, sunt aspectele legate de *locul de muncă* (câștig, natura muncii, perspectiva obținerii unei pensii etc.) și de *locuință* (accesul la o locuință în zona de destinație, costul acesteia, confortul etc.). Dincolo de acestea, și numai în măsura în care pe aceste planuri se întrevăd câștiguri sau nu se întrevăd pierderi, sunt luate în calcul și alte elemente ale calității vieții precum posibilități sporite de educație a copiilor, accesul la bunuri culturale, similitudini culturale etc.

Modelul holist-determinist este acceptabil în măsura în care este reușește să descrie factorii macrosociali – constrângeri structurale, determinanți culturali etc. – care definesc câmpul alegerilor individuale, *dând sens acestor preferințe și decizii*. Ori de câte ori dorim să aprofundăm înțelegerea aspectelor particulare ale migrației este necesar să particularizăm aceste cadre în care actorii sunt chemați să decidă între a migra sau nu sau să opteze pentru migrație spre o destinație sau spre alta. Oricâtă importanță ar avea componentele extra sau supraindividuale în explicație, ele nu trebuie să ne facă să acceptăm imediat ipoteze ce presupun comportamente iraționale ale actorilor. Pomeneam mai sus despre imitație. Este o ipoteză explicativă frecvent utilizată în cazul migrației, știut fiind că oameni dintr-o aceeași localitate se îndreaptă nu numai spre o aceeași zonă, ci chiar spre aceleași întreprinderi sau meserii. Cel mai comod aici este de a invoca imitația, când de fapt o explicație rațională este mult mai convingătoare: primii plecați asigură celorlalți o informație suplimentară și un sprijin de integrare în noul mediu social, reducând astfel costurile și riscurile legate de migrație.

Evoluția migrației totale interne și schimbul de populație între mediul rural și cel urban

Pentru anii de început ai perioadei postbelice, informația asupra migrației este foarte săracă. Indicatorul general al migrației interne (*rata migrației*, calculată ca număr de migranți la 1000 de locuitori) arată o evoluție destul de interesantă. Valoarea sa depășește 20 la mie în anii 1955–56 (primii pentru care am găsit aceste date), scăzând apoi la valori de 14–15‰ în primii ani ai deceniului 60; în 1965–66 se produce un salt de aproape trei

puncte, pentru ca între 1968–1971 să ne găsim din nou la valori de 14–15%.

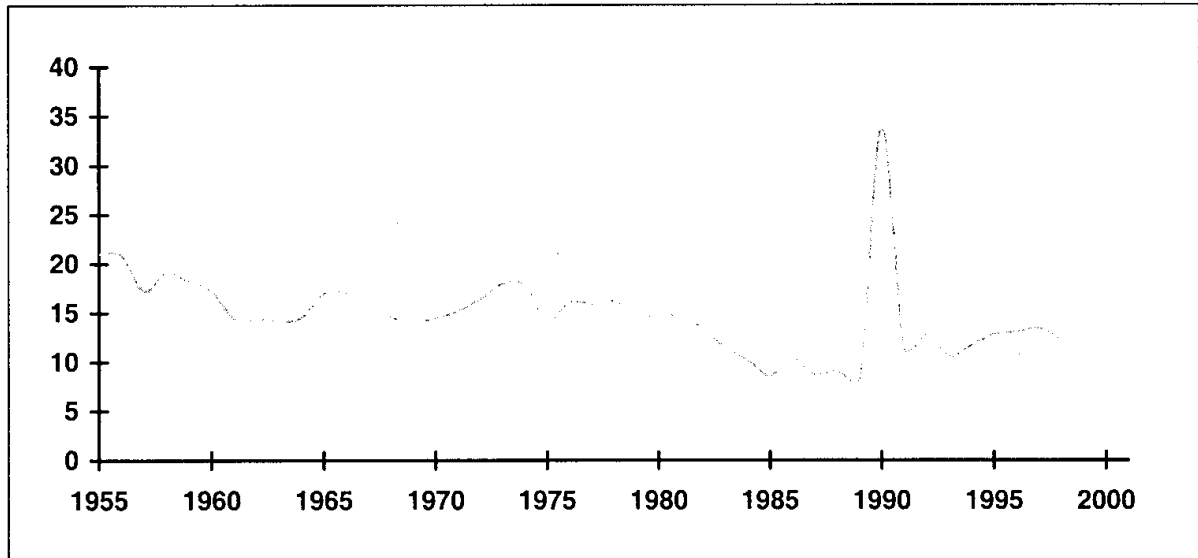


Figura 1: *Evoluția ratei migrației interne*

În continuare, se intensifică procesul de migrație, atingându-se un nou maxim în 1973 (18%) și menținându-se, practic, până la finele deceniului 8 la o rată de peste 15%. După 1980, rata migrației interne începe să scadă, ajungându-se în a doua jumătate a deceniului la valori sub 10%.

Anul 1990 reprezintă un moment excepțional, când mai bine de trei sferturi de milion de oameni își schimbă legal domiciliul, urcând rata la 33,9 la mie. Febra migrației se calmează brusc în 1991 (11,3%) și rămâne la cote modeste și în continuare, chiar dacă în unii ani (1995-97) pare a se produce o ușoară creștere:

1992 – 12,9‰
 1993 – 10,6‰
 1994 – 11,7‰
 1995 – 12,8‰
 1996 – 13,0‰
 1997 – 13,4‰
 1998 – 12,3‰

Oscilația indicatorului de migrație până în anii 70 este destul de greu de interpretat, întrucât ea se datorează nu

numai schimbărilor de intensitate a migrației, ci și modificărilor în organizarea administrativ-teritorială a țării. Astfel, așa cum arată și D. Sandu (1984, p.92), numărul unităților administrative (comune și orașe), între care se înregistrează migrațiile, scade de la 4485, în 1956, la 2942, în 1973. Mai mult, se modifică și structura acestora, în sensul că se reduce numărul comunelor cu 37% și crește cel al orașelor cu 38%. Cea mai puternică diminuare a numărului de comune se produce prin reforma administrativă din 1968, fapt care – credem noi, în acord cu autorul menționat – explică în totalitate scăderea de *după* 1968, putând presupune că migrația a rămas în continuare cel puțin la nivelul anilor 1965–66, dacă nu chiar a crescut.

Există și alți factori care cu certitudine au intervenit în determinarea acestor rate. Așa de pildă, e de amintit componenta juridic-administrativă, care a acționat diferit în perioade diferite de timp asupra posibilității schimbării domiciliului. Mai cu seamă, imigrația în orașe a fost controlată de regimul comunist. Au existat chiar interdicții de stabilire a domiciliului în orașele cele mai importante (orașele

mari au fost declarate orașe închise). Prin urmare, *este foarte riscant să se invoce doar corelația dintre evenimentele de natură economică (ritmurile investițiilor, creșterea producției industriale etc.) și intensitatea migrației*, datorită faptului că multe alte elemente structurale cu acțiune de moment sau de scurtă durată pot juca un rol decisiv în decizia de migrare. Ca să nu mai vorbim de faptul că înseși criteriile după care o deplasare e sau nu considerată migrație se schimbă.

Un alt factor cu acțiune asupra migrației l-a constituit *navetismul*. Acesta a fost un fenomen extrem de intens în România, în perioada regimului comunist, cu funcții similare celor ale migrației, dar din păcate prea puțin studiat și deloc reflectat în statistici oficiale. De asemenea, nici o statistică nu surprinde așa-numitele *migrații temporare sau sezoniere*. Schimbările de după 1989 au redus substanțial rata navetismului, lucru care transpare atât din practica reducerilor de

personal de către marile întreprinderi industriale, cât și din diminuarea activităților firmelor de transport persoane pe distanțe scurte. Din păcate, nu avem aici decât niște percepții, cu siguranță corecte în esența lor dar foarte imprecise din punct de vedere al măsurării intensității fenomenului.

Descompunerea migrației totale pe fluxuri definite de mediul (urban sau rural) de plecare și destinație constituie un prim indicator al condițiilor structurale care stau la baza deciziilor individuale de migrație, în sensul că ne orientează spre cercetarea factorilor "de atracție" sau "de respingere" dintr-un mediu sau altul. Așa cum se vede pe graficul 2, unde este trasată evoluția ratei nete de emigrare din rural (emigranții din rural minus imigranții în rural la 1000 de rurali), aceste valori scad din 1954 până la mijlocul anilor 60, după care urcă și se mențin ridicate până la o dată recentă.

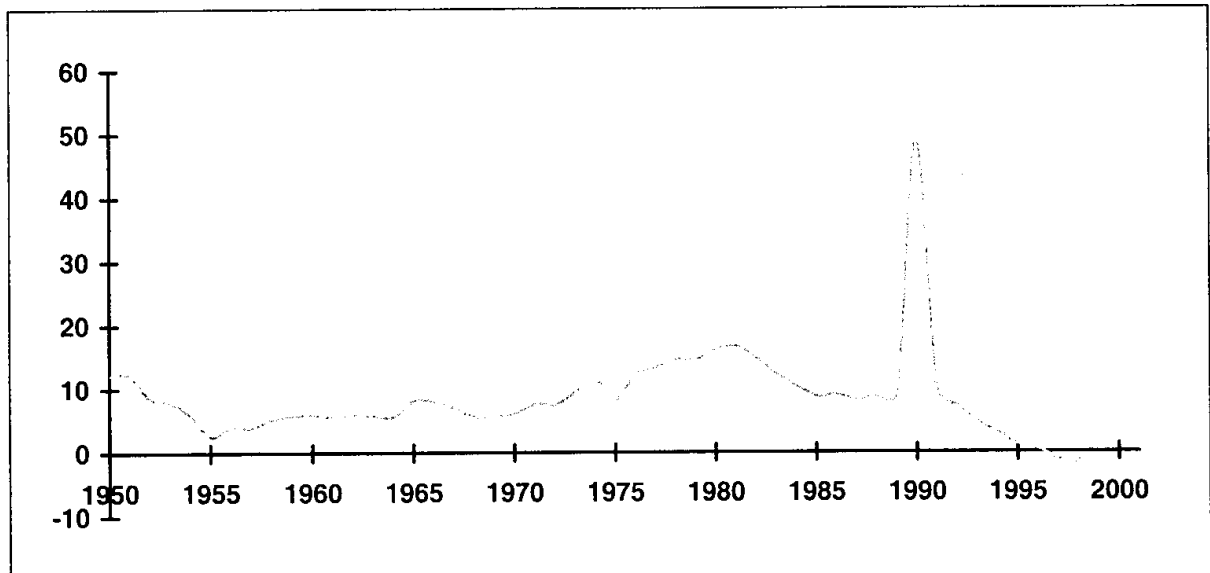


Figura 2: *Evoluția ratei de emigrare netă din rural*

În aceste condiții, suntem de acord cu D. Sandu (1984, p.93) care apreciază că înainte de 1950 fluxul principal al migrației era cea rural-rurală (întrucât mediul rural deținea peste 75% din totalul

populației); între 1950 și 1953 indicele ridicat al emigrației rurale sugerează că, pentru puțină vreme, fluxul rural-urban a devenit dominant, ca apoi să se revină la predominanța migrației rural-rurale.

Datele nu ne permit să stabilim cu exactitate momentul când, din nou, migrația rural-urbană devine dominantă; valoarea mai ridicată a ratei emigrării nete din rural după 1965 sugerează că în această perioadă s-a petrecut respectivul eveniment, care s-a perpetuat până în 1996.

Oricum, bilanțul trecerilor de populație dintr-un mediu în altul este net favorabil urbanului. Astfel pentru intervalul dintre recensămintele din 1948 și 1956, I. Measnicov (1969) calculează că din sporul de 809 mii locuitori din orașele existente în 1956, circa 675 mii provin din migrația rurală. Acest fenomen, în ansamblul său, se vede nu numai din *rata emigrației nete din rural, care este tot timpul pozitivă*, (fig.3) dar și din evoluția populației rurale. O bună bucată de vreme această populație oscilează în jurul a 12 milioane de locuitori, ceea ce arată că întreg sporul natural a fost pierdut prin migrație. În continuare, scăderea demografică a ruralului, după 1980,

demonstrează că, prin migrația spre orașe, ruralul a pierdut chiar mai mult decât sporul natural. Mărginindu-ne numai la perioada dintre ultimele două recensăminte, mai exact la intervalul 1978-1991, un calcul sumar ne scoate în evidență că ruralul a pierdut prin migrație, în favoarea urbanului, 2,29 milioane de indivizi, în vreme ce sporul natural a fost, în rural, în aceeași perioadă de 14 ani, doar de circa 650.000 de indivizi. Consecința demografică imediată a fost o *îmbătrânire puternică* a mediului rural, atât ca efect direct al plecărilor tinerilor, cât și, indirect, prin scăderea numărului de nașteri datorită golului demografic produs de migrație la vârstele fertile.

Înainte de a face și alte considerații asupra vârstei migrantilor, să oferim informațiile pe care le-am putut culege în legătură cu ponderea celor patru fluxuri de migrație, între urban și rural. Avem date – tabelul 1 – pentru anul 1973 și pentru perioada recentă (1989-1998).

Tabelul 1: *Fluxurile de migrații pe medii*

Direcția	1973	1989	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998
U ⇒ U	21,9	19,2	18,2	20,2	24,3	25,5	25,6	26,1	27,4	25,0	26,0
U ⇒ R	10,8	6,5	3,5	10,1	13,7	14,6	18,4	20,8	23,4	26,8	28,4
R ⇒ U	42,5	55,4	69,8	50,3	39,2	35,0	30,5	25,1	24,7	22,6	22,0
R ⇒ R	24,8	18,9	8,5	19,4	22,8	25,0	25,5	28,0	24,5	25,6	23,6
Total	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100

Sursa: *Anuarul demografic, 1974*, Ghețau (1997), "Mișcarea migratorie ... (1997) și *Analize demografice* (1999).

Este limpede că deja în 1973, când ponderea urbanului era doar de 38% în total populație, migrația rural-urbană devenise de departe cea mai importantă. Ponderea acestei componente pare a spori până în 1989, ajungând la 55%, în ciuda unor interdicții de stabilire în orașele cele mai atrăgătoare. Anul 1990 se prezintă ca apogeu al acestei orientări a migrantilor tocmai datorită faptului că s-au înlăturat

brusc barierele ce au frânat atâta vreme accesul în anumite orașe.

Tendența ultimilor ani este cât se poate de limpede: *cele patru fluxuri migratorii se echilibrează ca pondere*, modificându-se succesiv valoarea cea mai mare; în 1994, maxima era încă pe direcția rural-urban, în 1995 dominantă este rural-rural, în 1996, urban-urban iar în ultimii doi ani devine dominantă migrația urban-rurală. Dincolo de creșterile evidente ale

mișcărilor înăuntrul aceluiași tip de localități (între orașe sau între comune), o linie de evoluție este clară: *scade migrația de la sat la oraș și sporește cea pe direcție inversă*. Așa cum prevedeam în unul dintre materialele noastre mai vechi, *începând cu anul 1997 componenta urban-rurală devine, poate pentru prima dată în istoria contemporană a României, direcția principală de migrație*. Ceea ce trebuie reținut aici e faptul că asistăm la un proces de reaşezare a fluxurilor migratorii, început imediat după 1990, și nu la o schimbare bruscă petrecută în ultimii doi-trei ani.

Asupra condițiilor generale care generează un astfel de proces opiniile sunt, în mare, convergente. Migrația urban-rurală ajunge să dobândească o asemenea importanță în structura fluxurilor migratorii deoarece un număr tot mai mare de persoane de la oraș sunt afectate de restructurarea economică (în special a industriei, domeniu în care numărul salariaților a scăzut cel mai semnificativ). Pierderea locurilor de muncă sau nesiguranța acestora, costul tot mai ridicat al traiului la oraș, dificultatea pentru tinerii căsătoriți de a găsi o locuință (practic construcția faimoaselor “blocuri” – locuințe ieftine și cu confort redus –, una dintre mândriile regimului comunist, a încetat după 1989, locul ei luându-l construcția de locuințe individuale, apanaj al celor avantajați de noua ordine economică), precum și lipsa de perspective profesionale pentru tineret a condus la o reorientare spre rural.

Această orientare s-a găsit facilitată de situația multor cetățeni care, în urma adoptării legii fondului funciar, în 1991, s-au trezit proprietari ai unor loturi (chiar dacă, în majoritate foarte mici: 1-3 ha) de pământ. O parte dintre acești noi proprietari aveau (au) chiar și o locuință la țară (ei sau părinții lor) sau, în lipsa

acesteia, procurarea unei case în mediul rural a fost (este) foarte simplă: sunt zone rurale în care chiar și cu 1/10 din valoarea unui apartament cu 3 camere, vândut într-un oraș mare (și regimul de după 1989 a avut, cum se știe, grijă să-i împroprietărească pe toți chiriașii din blocurile din orașe!), s-a putut – și încă se mai poate – cumpăra o casă în stare bună și cu o grădină frumoasă în jurul ei.

Adoptarea unui asemenea comportament este un act comprehensibil: o mică proprietate rurală, chiar în lipsa unor mijloace tehnice moderne de cultivare a pământului sau de creștere a animalelor, asigură posibilități de supraviețuire pe termen scurt și mediu, deci strategia celor ce au ales această cale a fost aceea de *minimizare a riscurilor*, chiar cu prețul obținerii unor beneficii foarte modeste.

Efectele sociale ale acestui proces sunt destul de complexe. Pe de o parte, *este limpede că trimiterea oamenilor spre rural, adică spre agricultură nu este o soluție economică la nivel macrosocial*. Ea rezolvă poate niște probleme de moment, dar creează altele cu consecințe negative pe termen mediu și lung. Existența acelor mici proprietăți agricole aflate în posesia orășenilor constituie o premisă pozitivă pentru concentrarea proprietății agricole și formarea unor exploatări agricole moderne (proces ce nu s-a produs încă din cauza lipsei unei legislații care să permită circulația terenurilor și a inexistenței unor stimulente pentru constituirea de exploatări private de dimensiuni mari sau medii). Or, *revenirea orășenilor nu poate avea ca efect decât prelungirea intervalului de timp în care mica proprietate rămâne dominantă*, forma aceasta de exploatare asigurând doar o producție de subzistență pentru familiile rurale. Să nu uităm că, în ciuda unei îmbătrâniri cronice a populației rurale, în general, și a celei ocupate în agricultură, în

special, *numărul persoanelor active în agricultura României este excesiv*, atât în cifre absolute cât și ca pondere, pentru standardele unei societăți moderne. Ca simplă curiozitate, în România lucrează în agricultură un număr comparabil cu cel din Statele Unite, țară ce hrănește o parte însemnată din populația Terrei.

Unii autori încearcă să evidențieze și efectele pozitive ale creșterii fluxului migrației urban-rurale asupra mediului rural (dincolo de slăbirea presiunii asupra urbanului și de rezolvarea pe moment a situației dificile a multor familii). Astfel,

Vasile Ghețău (1997, 2) vede două asemenea avantaje. “Pe de o parte, este vorba de o populație cu nivel general de instruire superior celei din mediul rural, element care ar trebui să favorizeze dezvoltarea satului. Pe de alta, lucru puțin cunoscut, cei care pleacă în ultimii ani din orașe la sate au o structură pe vârste incomparabil mai bună decât cea a populației rurale.” (p. 4) Pentru această din urmă idee, autorul aduce ca argument datele statistice pentru anul 1995 (procente):

	Populația din mediul rural	Migranți din urban în rural
0 – 14 ani	19,7	30,8
15 – 59 ani	56,9	63,7
60 de ani și peste	23,4	5,5

Argumentele lui V. Ghețău par foarte convingătoare. Asupra primului nu ne putem pronunța, dat fiind lipsa totală a informației asupra nivelului de instrucție al celor care se duc spre rural, autorul având probabil dreptate. Cealaltă idee, în ciuda cifrelor elocvente de mai sus trebuie totuși nuanțată. Este acum momentul să introducem în analiză și variabila vârstă despre care și noi am pomenit ceva mai sus. Neavând la îndemână date ca cele utilizate de Ghețău, adică structura pe

vârste a migraților ce formează un anume flux de migrație, vom utiliza *valorile emigrării nete din rural la diferite vârste*. Aceasta înseamnă diferența dintre emigranții din rural și imigranții în rural de o anumită vârstă (grupă de vârste). Rezultatele sunt date în tabelul 2, unde valorile negative arată că în categoriile respective predomină ieșirile din rural iar cele pozitive că e vorba de un surplus de intrări.

Tabelul 2: *Imigrația netă în rural, pe grupe de vârstă, în 1989, 1990, 1995 și 1997*

Grupa de vârstă	1989	1990	1995	1997
sub 15 ani	-19.455	-125.589	+7.246	+13.937
15 – 29 ani	-55.809	-224.152	-25.265	-16.206
30 – 44 ani	-16.583	-137.949	+1.237	+7.225
45 – 59 ani	-1.781	-25.252	+3.850	+6.622
60 de ani și peste	-866	-8.480	+432	+1.010
TOTAL	-94.494	-521.442	-12.500	+12.588

Dacă pentru anii 1989 și 1990 tabelul 2 arată așa cum ne-am așteptat – în sensul că marchează pierderile enorme de populație tânără din rural, comparativ cu

cea de vârste mai înaintate –, pentru 1995 situația e foarte interesantă și greu de anticipat. Ruralul primește mai mulți copii (sub 15 ani) decât oferă și puțin mai multe

persoane mature (peste 30 de ani); în schimb, la grupa de vârstă de 15–29 ani plecările din rural sunt mai numeroase decât sosirile. Nu știm cât timp se va menține acest patern (el se regăsește, după cum se vede, și în anii imediat următori), dar atâta vreme cât o va face, se înțelege că “împrospătarea” structurii pe vârste pe care miza Ghețau nu e chiar atât de relevantă (pentru creșterea natalității și deci stoparea îmbătrânirii demografice a ruralului). Pierzând în continuare populație de vârstă fertilă, chiar dacă vin mai mulți părinți tineri cu copii decât pleacă, *natalitatea* nu va spori pe această cale și deci îmbătrânirea populației va continua. De asemenea, dacă prima ipoteză a lui Ghețau e corectă (și probabil că este), atunci un nivel de instruire mai ridicat al imigranților în rural va conduce, *ceteris paribus*, la scăderea fertilității prin răspândirea comportamentului urban vizavi de nașteri.

În ciuda acestor observații, nu putem să nu recunoaștem că, într-adevăr, reechilibrarea fluxurilor migratorii vine să creeze o situație demografică mai favorabilă ruralului, comparativ cu cea existentă atunci când fluxul spre urban era de departe cel mai puternic.

În general vorbind, analiza structurii pe vârste a migranților arată în ultimii ani o tendință de scădere a inegalităților între ratele de migrație pe vârste. Aceste inegalități se pot evidenția prin raportarea fiecărei rate pe vârste la

rata totală a anului respectiv. În tabelul 3 sunt date aceste rapoarte calculate la 100. Cifrele se citesc astfel: în 1970, de pildă, intensitatea migrației la vârsta de până la 15 ani este 54% din intensitatea medie a anului respectiv; la 15–19 ani intensitatea este de 1,43 ori mai mare decât media, la 20–24 de 3,04 ori etc. Urmărind aceste cifre se vede o tendință de concentrare a migrației spre intervalele de vârstă de 20–24 și 25–29 ani, concentrare care atinge maximul înainte de 1989.

Boom-ul de migrație din 1990 nu se putea practic produce decât prin antrenarea sporită în migrație a tuturor vârstelor, ceea ce înseamnă reducerea ponderii migrației la 20–30 ani. Această aplatizare a vârfului migrației continuă și după 1990, fapt ce reflectă, de această dată, o schimbare nu de intensitate ci de structură a migrației. În adevăr, se vede cum crește intensitatea migrației relative a copiilor și a persoanelor de peste 30 de ani (față de 1985), ceea ce sugerează faptul că *reducerea ponderii migrației rural-urbane în migrația totală este însoțită de o creștere a migrației grupurilor familiale în detrimentul migrației individuale* (persoanele de 20–24 de ani, care până în 1989 aveau o rată de migrație superioară de 3-4 ori celei medii, sunt în mare parte necăsătorite; de asemenea, mai mult decât dublarea intensității relative a migrației copiilor înseamnă migrația familiilor acestora).

Tabelul 3: *Ratele de migrație pe vârste raportate la rata totală a migrației în anul respectiv(%)*

	1970	1975	1980	1985	1990	1995	1997
Sub 15 ani	54	80	68	71	106	117	121
15 – 19 ani	143	106	92	93	71	81	85
20 – 24 ani	304	296	337	372	193	204	172
25 – 29 ani	236	260	291	297	282	209	204
30 – 34 ani	149	138	145	153	198	162	181
35 – 39 ani	97	83	81	88	107	103	116
40 – 44 ani	69	57	54	55	71	72	79
45 – 49 ani	48	41	38	36	47	54	57
50 – 54 ani	43	36	30	29	35	45	46
55 – 59 ani	42	30	25	26	29	38	38
60 și peste	35	24	18	19	17	30	28

În încheierea acestui paragraf, să spunem câteva cuvinte despre migrația pe durata vieții surprinsă cu ocazia recensămintelor, deși datele de acest gen sunt mai dificil de interpretat. O primă indicație asupra dimensiunii fenomenului ne-o dă procentul celor care erau născuți în altă unitate administrativă de bază decât în cea în care au fost recenzați. Tabelul 4 surprinde exact acest lucru:

Tabelul 4: *Ponderea imigranților în populația recențată (%)*

	1966	1977	1992
Urban	56,3	57,7	51,2
Rural	17,5	17,2	19,0
Total	32,7	34,9	36,5

Se vede deci că circa o treime din populația înregistrată în 1966, 1977 și 1992 era sosită în localitățile unde a fost surprinsă de recensăminte din alte comune sau orașe. Acest procent este, evident, mult mai mare în urban decât în rural, reflectând tocmai preeminența fluxului de mobilitate rural-urban în raport cu cel invers. Intensitatea procesului de urbanizare, prin aflusul de populație rurală, este impresionantă, dacă observăm că, încă din 1966, mai mult decât jumătate

din populația orașelor nu era născută aici. Desigur că procentele din tabelul 4 cuprind și pe cei care au participat la migrația în cadrul aceluiași mediu (schimburile de populație între orașe și, respectiv, între sate). Dar cei veniți în urban sunt în marea majoritate de origine rurală, așa cum o arată structura fluxurilor de migrație pe durata vieții, în 1977 și 1992:

Fluxuri(%)	1977	1992
U⇒U	14,1	17,3
U⇒R	3,2	4,9
R⇒U	57,9	59,1
R⇒R	24,8	18,7

În plus, dacă ținem seama de originea populațiilor urbane, un calcul simplu ne va duce la concluzia că, în 1977, *circa 45% din populația orașelor era formată din imigranți rurali, pe când în 1992, ponderea scade la 39%*. Este evident că prin temperarea migrației rural-urbane după, 1980, la ultimul recensământ ponderea nativilor în urban a crescut, populația orașelor reproducându-se în mai mare măsură decât înainte prin mișcare naturală. Este, de asemenea, de presupus, fără nici o teamă de a greși, că

recensământul următor, cel din 2001, va reliefa un număr și mai mic de orașeni de proveniență rurală, dat fiind trendul migrației din ultimii ani.

Migrația interregională, pe baza datelor de recensământ

În ultimele secțiuni ale materialului de față, încercăm o detaliere a analizei pornind de la câteva diviziuni mari ale teritoriului României: județe și provincii istorice. Și de această dată vom putea utiliza ambele tipuri de rezultate menționate anterior. Anuarele demografice din 1992 și 1996 prezintă date asupra schimbului anual de populație între județe (prin schimbarea curentă a domiciliului), iar volumele recensămintelor ne arată migrația pe durata vieții, după județul de origine și cel de destinație (la momentul înregistrării). Primul tip de informație a fost completat, pentru anii din urmă, cu date obținute direct de la C.N.S.

Rosturile unui asemenea gen de analiză sunt evidente. Așa cum migrația între orașe și sate reprezintă un indicator sintetic al diferențelor de calitate a vieții între cele două medii, tot așa schimburile de populație dintre unități teritoriale oferă un indiciu asupra inegalităților zonale de condiții de viață, incluzând aici și presiunea demografică asupra locurilor de muncă ce sunt oferite, la un moment dat, de sistemul de activități al fiecărei zone. În ciuda politicii proclamată de vechiul regim, de omogenizare socială și de așa-zisă dezvoltare armonioasă a tuturor regiunilor țării, acesta n-a putut să șteargă inegalitățile zonale preluate de la regimul antebelic, ba chiar le-a exacerbă, într-o anumită măsură și în unele perioade.

O primă imagine asupra amplitudinii schimbului de populație între județe ne-o oferă *datele recensămintelor*. Tabelul 5 prezintă situația generală asupra locului nașterii indivizilor recenzați în cele două medii, urban și rural.

Tabelul 5: Migrația pe durata vieții, la ultimele recensăminte(%)

Locul nașterii	1966			1977			1992		
	Total	Urb.	Rural	Total	Urb.	Rural	Total	Urb.	Rural
Comuna (orașul) în care domiciliază	67,3	43,7	82,5	65,1	42,3	82,8	63,5	48,8	81,0
Altă com. (oraș) din același județ	14,1	19,9	10,4	15,4	22,5	9,9	17,5	23,0	10,9
Alt județ	16,8	33,1	6,2	18,3	33,2	6,8	18,2	27,2	7,6
Altă țară	1,7	3,2	0,8	1,2	2,0	0,5	0,6	0,9	0,3
Nedeclarat	0,1	0,1	0,1	–	–	–	0,2	0,1	0,2
TOTAL	100	100	100	100	100	100	100	100	100

Comparând migrația pe durata vieții intra și interjudețeană (a doua și a treia linie de procente), la nivel general, se vede că acestea sunt de intensități apropiate cu un mic avantaj pentru a doua, avantaj care însă se reduce simțitor în 1992, când cele două componente sunt

mult mai apropiate. Aceasta sugerează faptul că, în anii din urmă ai perioadei analizate, *migrația la distanță lungă s-a redus, ca pondere, în favoarea celei pe distanțe mai scurte*. Dacă pe ansamblu migrația inter și intrajudețeană deține ponderi apropiate, pe medii lucrurile sunt

radical diferite: *imigranți în urban sunt net mai mulți cei din alte județe, în vreme ce migrația spre sate se realizează precumpănitor în interiorul aceluiași județ*. A doua parte a concluziei anterioare se menține și acum, în sensul că diferența între cele două componente – intra și interjudețeană –, în speță pentru urban, cunoaște o scădere în 1992.

Lucrurile devin și mai clare dacă analizăm cele patru fluxuri de migrație, între mediile urban și rural, înregistrate la ultimele două recensăminte din acest punct de vedere. Se constată că *migrația interjudețeană* deține următoarele ponderi:

În migrația:	în 1977	în 1992
urban-urbană	77,1%	73,3%
rural-urbană	55,3%	48,6%
urban-rurală	53,5%	47,1%
rural-rurală,	39,0%	39,6%

diferența la 100% fiind migrația intrajudețeană. Se vede deci că *plecările spre urban se fac de la distanțe mai mari*, cum spuneam mai sus, dar acest lucru este mai adevărat dacă ele au punctul inițial tot

în orașe (migrația urban-urbană). În cazul fluxurilor rural-urban și urban-rural migrațiile inter și intrajudețene apar cu ponderi apropiate, în vreme ce migrația rural-rurală este preponderent intrajudețeană.

Pentru recensământul din 1992, am realizat o prelucrare a datelor privind *populația urbană a județelor* (populația cu domiciliul în județul respectiv), în funcție de locul nașterii. Lăsând la o parte veniții din afara granițelor actuale ale țării și pe cei care nu și-au declarat locul nașterii, calculul ne conduce la structuri procentuale foarte diferite de la un județ la altul. (Să specificăm că datele de recensământ sunt prelucrate pe 40 de județe și municipiul București, care cuprinde și sectorul agricol Ilfov, în timp ce datele statistice curente din ultimii ani lucrează cu 41 județe plus Bucureștiul ca municipiu.)

Mai întâi să spunem că, pe ansamblu avem următoarele cifre procentuale, după cum introducem în calcul și capitala sau nu:

	Total	Fără București
total populație născută în orașul în care domiciliază:	49,3	48,9
veniți în oraș din alte orașe ale județului:	3,1	3,6
veniți în oraș din sate ale județului:	20,2	23,9
veniți în oraș din orașe ale altor județe:	8,4	7,6
veniți în oraș din sate ale altor județe:	19,1	16,1
total veniți din rural:	39,2	39,9

Situațiile la nivel de județe sunt foarte diferite, iar *încercările noastre de a constitui o clasificare (tipologie) a județelor ținând seama de structura procentuală ilustrată mai sus nu ne-au dus la rezultate satisfăcătoare*, care să merite a fi expuse. De aceea, ne vom mărgini să

ilustrăm situațiile extreme, după câteva criterii luate separat.

Să începem cu ponderea populației urbane de origine urbană. Cea mai mare și cea mai mică proporție de *orașeni născuți la orașe* se găsea, la recensământ, în ordine, în județele:

Pondere mare:	Pondere mică:
Maramureș – 70,0%	Argeș – 52,8%
Covasna – 65,3%	Timiș – 55,7%
Brăila – 65,0%	Caraș-Severin – 56,3%
Prahova – 65,0%	Neamț – 56,6%
Harghita – 64,7%	Bistrița-Năsăud – 56,7%
Iași – 64,4%	Constanța – 56,7%
București – 64,4%	

Să recunoaștem că această situație era greu de anticipat, în sensul că zone puternic urbanizate – București, Prahova, pe de o parte, Timiș, Constanța, pe de alta – se află la cele două extreme, după cum și județe cu mare pondere rurală se regăsesc, de asemenea, spre cele două capete ale scalei. De asemenea, nici plasarea în provincii istorice nu induce vreun spor de predicție asupra componenței orașelor după cum locuitorii lor sunt de origine urbană sau rurală.

Al doilea criteriu esențial pentru formarea populației urbane este cel al distanței de la care imigranții au sosit. Cum s-a văzut, peste jumătate dintre locuitorii cu domiciliu în orașe, la

recensământul din 1992, erau născuți în alte localități (în timp ce proporția respectivă nu atinge nici o cincime printre locuitorii satelor). Pe ansamblul populației urbane (mai puțin cei născuți în afara țării și cu domiciliul nedeclarat), 27,5% sunt veniți din alte județe, procent care scade sensibil, la 23,7, dacă luăm numai urbanul fără București. Capitala ridică sensibil media națională deoarece avea 46,2% veniți din alte județe și asta în condițiile în care, repetăm, ei îi era arondat și SAI. Fără această zonă periurbană, proporția ar fi fost poate spre 50%.

Dintre județe, cea mai mare și cea mai mică atracție extrajudețeană o aveau orașele din județele mai jos menționate.

Județe cu populație urbană provenind în proporție mare din alte județe	Județe cu populație urbană provenind în proporție mică din alte județe
Brașov – 42,9%	Teleorman – 10,8%
Timiș – 41,7%	Satu Mare – 11,8%
Hunedoara – 41,1%	Vaslui – 14,1%
Caraș-Severin – 35,1%	Sălaj – 14,8%
Constanța – 33,6%	Olt – 15,0%
Sibiu – 30,9%	

De data asta, lucrurile sunt clare, primele județe fiind cele mai puternic urbanizate în anii comunismului, și chiar anterior, orașele cărora crescând mai sensibil prin influxul de populație din alte județe.

Dacă luăm acum în calcul nu doar populația urbană, ci calculăm în întregime fluxurile migratorii interjudețe, la ultimele trei recensăminte, găsim că, în valoare absolută, mai importante sunt cele spre București, provenind din județele din arealul sudic al țării: fostul județ Ilfov (pentru 1966 și 1977), Teleorman,

Ialomița, Giurgiu și Călărași (pentru 1992), Dâmbovița, Argeș, Prahova, Buzău, Olt etc., ordinea acestora variind foarte puțin de la un recensământ la altul.

În ceea ce privește celelalte destinații, excluzând deci capitala, primele zece fluxuri mai importante, la cele trei recensăminte, sunt:

1966	1977	1992
Aba⇒Hunedoara	Tulcea⇒Constanța	Tulcea⇒Constanța
Arad⇒Timiș	Vaslui⇒Iași	Buzău⇒Prahova
Tulcea⇒Constanța	Buzău⇒Prahova	Vaslui⇒Galați
Buzău⇒Prahova	Alba⇒Sibiu	Sălaj⇒Cluj
Vaslui⇒Iași	Botoșani⇒Iași	Satu Mare⇒Maramureș
Satu Mare⇒Maramureș	Alba⇒Hunedoara	Alba⇒Hunedoara
Alba⇒Sibiu	Sălaj⇒Cluj	Alba⇒Sibiu
Harghita⇒Mureș	Arad⇒Timiș	Vaslui⇒Iași
Covasna⇒Brașov	Satu Mare⇒Maramureș	Caraș-Severin⇒Timiș
Alba⇒Cluj	Bihor⇒Timiș	Botoșani⇒Suceava

E clar că în dreapta săgeților sunt, fără excepție, județe care au cunoscut o dezvoltare industrială în anii dinaintea recensământului respectiv, iar în stânga județe mai puțin dezvoltate, dar din aceeași arie geografică, chiar *vecine cu cele din dreapta*.

În general vorbind, gradul de atractivitate pe care-l prezintă județele poate fi măsurat, într-o primă aproximație, prin ponderea populației născută în județul în care a fost surprinsă la recensământ. Cele mai mici astfel de ponderi – deci cele mai mari influențe de atracție – le-au avut următoarele județe (menționăm primele zece):

	în 1977	în 1992
București	40,9%	56,5%
Brașov	58,1%	64,9%
Hunedoara	63,7%	66,8%
Constanța	64,5%	69,4%
Timiș	65,6%	62,8%
Sibiu	76,4%	77,0%
Caraș-Severin	76,4%	76,5%
Arad	79,6%	76,8%
Cluj	81,0%	83,8%
Galați	81,9%	83,4%

Se vede ușor că între aceste județe sunt cele enumerate mai sus la populația urbană, ele fiind cele mai puternic dezvoltate industrial (și nu numai industrial), deci e ușor de explicat de ce ele au constituit zone de atracție a populației României. Dar se mai vede că și în aceste județe intrările s-au redus pe parcurs, procentele nativilor în județe fiind, cu excepția județelor Timiș și Arad, mai mari, în 1992 decât în 1977. În fine, se mai observă că și între aceste județe din top diferențele sunt enorme (de la simplu la dublu merg procentele în 1977), ceea ce înseamnă că nici acestea nu pot fi puse toate într-o singură categorie, sugerând deci necesitatea unei clasificări a județelor de imigrație, în perioada industrializării socialiste.

Pornind de la valorile absolute ale imigrației județene, la recensământul din 1992, și de la valorile fluxurilor de migrație dintre județe, am ales un număr de 14 județe considerate a fi cele mai importante *din punctul de vedere al imigrării*. Acestea au fost clasificate în patru categorii:

- I. *Capitala țării*, cu puternică atracție a populației tuturor regiunilor țării: București.
 II. *Județe cu influență națională*: Timiș, Constanța, Brașov, Hunedoara.
 III. *Județe cu influență zonală puternică*: Cluj, Arad, Prahova, Galați, Sibiu.
 IV. *Județe cu influență zonală moderată*: Caraș-Severin, Iași, Bacău, Argeș.

Prezentăm în anexa 1 fluxurile cu un efectiv de peste 5.000 de migranți spre județele de categoria I-IV, listă care ilustrează sugestiv diferențele de areal de recrutare între județele din categorii diferite.

Această clasificare ni se pare mai plină de semnificație decât cea folosită uneori în literatura sociologică din România, care, pornind doar de la primul flux (ca mărime) de plecare din fiecare județ, decupează pe harta țării grupuri de județe legate între ele prin săgețile care desemnează acele migrații de gradul I. Într-adevăr, fluxurile de gradul II sau III pentru unele județe pot cuprinde mult mai multe persoane decât cele de gradul I pentru altele sau pot fi foarte apropiate ca mărime de cel de gradul I al aceluiași județ. Or, introducerea în schemă a unor fluxuri secundare sau terțiare modifică semnificativ configurația inițială. În cazul migrației anuale, o asemenea analiză este și mai riscantă, date fiind fluctuațiile accidentale și efectivele de migranți mult mai mici decât cele care apar la recensământ.

O analiză sumară a relațiilor dintre câteva variabile ne arată o corelație între nivelul de imigrație în județ și cel de

dezvoltare socioeconomică a acestuia. Într-adevăr, dacă utilizăm o ierarhie a județelor după nivelul de dezvoltare socio-economică, de pildă cea propusă de Gh. Popescu (Anexa 2), pentru indicatori la nivelul anului 1985 (1994, p.186), vom găsi un coeficient de corelație a rangurilor:

$$\rho = 0,87 \text{ și}$$

$$\rho = 0,88$$

între nivelul de dezvoltare și soldul migrației în 1977 și respectiv 1992.

Apare clar deci că fluxurile de migrație depind de gradul de atractivitate, pe care-l prezintă județele mai puternic dezvoltate economic, și de un anumit efect de respingere, generat de un nivel de subdezvoltare și de o tendință demografică de relativă suprapopulare. Această concluzie va fi întărită de analizele pe datele anuale ale schimbărilor de domiciliu. Însă, înainte de a trece la acest tip de date, să prezentăm *bilanțul migrației pe durata vieții*, adică *soldul migratoriu între cele trei mari provincii istorice ale României și capitala luată separat* (lăsând la o parte populația născută în afara teritoriului actual al României și cea cu locul nașterii nedeclarat):

	1966	1977	1992
București cu Moldova	134.725	193.026	175.018
București cu Muntenia	633.707	512.448	731.295
București cu Transilvania	94.976	115.915	74.558
Transilvania cu Moldova	92.232	198.554	236.125
Transilvania cu Muntenia	159.312	160.475	145.765
Muntenia cu Moldova	38.822	115.194	139.750
Total București	+742.149	+1.040.236	+883.283
Total Muntenia	-632.938	-776.576	-639.722
Total Transilvania	+156.568	+243.114	+307.332
Total Moldova	-265.779	-506.774	-550.893

Să precizăm semnificația cifrelor de pe primele linii. De pildă, 134.725 înseamnă un sold pozitiv al Bucureștiului în raport cu Moldova, în sensul că la recensământul din 1966 au fost numărați cu 134.725 de oameni mai mulți ca având domiciliul în București și locul nașterii în Moldova decât cei aflați în situație inversă (născuți în București și domiciliați în județele moldave). Concluziile sunt imediate. Așa cum era de așteptat, ordinea provinciilor după fluxurile de imigrație este: București, Transilvania, Muntenia și Moldova. Pe ansamblu, primele două au un sold pozitiv iar ultimele unul negativ. După 1977 toate fluxurile de migrație se diminuează, mai puțin cele dinspre Moldova spre Transilvania și Muntenia (cifrele subliniate).

Migrația interregională, pe baza schimbărilor anuale de domiciliu

Datele privind *migrația anuală* arată o mult mai slabă regularitate decât cele din recensăminte. Lucrul își găsește explicația, așa cum spuneam mai sus, în faptul că cifrele anuale ale migrației fiind mai mici sunt mai fluctuante, ele depinzând și de factori accidentali. Pe de altă parte însă, aceste informații asupra migrației anuale de după 1989 reflectă și starea de tranziție a societății românești, deci *o evidentă destructurare a fenomenelor – inclusiv cel de migrație – și multe evoluții contradictorii*.

Să începem prin a prezenta o informație despre *anul 1990*, când, ne amintim, în România s-a produs o explozie migrațională, după evenimentele din decembrie 1989. Iată care au fost județele care au câștigat și cele care au pierdut, în cifre relative, cei mai mulți locuitori.

Județe cu sold migratoriu pozitiv mare (la 1000 de locuitori)	Județe cu sold migratoriu negativ mare (la 1000 de locuitori)
1. București (60,4)	1. Vaslui (-49,5)
2. Timiș (58,9)	2. Giurgiu (-48,5)
3. Brașov (39,3)	3. Călărași (-47,2)
4. Constanța (37,7)	4. Ialomița (-44,5)
5. Arad (26,6)	5. Botoșani (-42,3)
6. Sibiu (16,5)	6. Teleorman (-39,5)

Menționăm că județe cu sold migratoriu pozitiv mai sunt doar câteva (de fapt, mai sunt doar 5: Galați, Cluj, Argeș, Dolj, Brăila) și acestea cu valori mici; deci din 41 de județe, doar 11 au profitat cu ceva de valul migrator, 30 pierzând populație.

În contrast cu această polarizare a județelor din anul 1990, în anii următori, în condițiile unor rate de migrație net mai mici, soldul migratoriu al majorității județelor este foarte apropiat de zero. De

pildă, în 1985, se numără 11 județe cu sold pozitiv, dar cea mai mare valoare este de 5,2 la mie, în Timiș; pierderea relativă cea mai însemnată de populație este în Maramureș: -3,6 la mie!

Dacă lăsăm acum la o parte din calcule anul de excepție 1990 și folosim pentru ilustrare datele privind *migrația interjudețeană* din perioada 1991-1998, luând ca momente de analiză anii 1991, 1995 și media ultimilor doi ani pentru care avem date (1997-98), vom vedea, mai

întâi, că ordinea primelor județe, în funcție de cifra absolută a *imigranților din alte județe* este următoarea:

1991	1995	1997-98 (medie)
1. București (23.234)	1. București (13.228)	1. București (12.971)
2. Timiș (11.786)	2. Timiș (6.601)	2. Constanța (5363)
3. Constanța (8.538)	3. Constanța (5.652)	3. Timiș (5134)
4. Brașov (7.409)	4. Iași (4.838)	4. Iași (4994)
5. Hunedoara (5.517)	5. Hunedoara (4.557)	5. Arad (4066)
6. Arad (5.422)	6. Arad (3.958)	6. Bacău (3748)
7. Sibiu (4.120)	7. Bacău (3.883)	7. Hunedoara (3727)
8. Cluj ((3.427)	8. Brașov (3.872)	8. Brașov (3691)
9. Caraș-Severin (3.271)	9. Vaslui (3.775)	9. Vaslui (3361)
10. Iași (3.021)	10. Cluj (3.202)	10. Botoșani (3230)

Se observă că la începutul perioadei postcomuniste paternul migrației rămâne cel constituit în vechiul regim. În 1991, în primele 10 județe de imigrație este doar unul singur din Moldova (Iașul) și acesta pe ultimul loc. Peste patru ani în topul celor 10 ajung trei județe din Moldova (Iași, Bacău, Vaslui), primul săltând pe locul patru sau chiar trei, după Timiș și Constanța, dacă lăsăm de o parte capitala. Ultima coloană confirmă tendința. Județe industrializate ca Brașovul și Hunedoara rămân încă în primele zece, dar ele pierd clar locuri; alte județe din Transilvania ies rând pe rând din acest vârf de clasament (Sibiu, Caraș-Severin, Cluj) și intră treptat cele din Moldova, ultimul intrat fiind Botoșaniul.

Pentru intrările de populație în județe am utilizat mai întâi cifrele absolute căci aici acest indicator arată mai clar capacitatea de atracție a județului. Finalmente trebuie să facem apel și la *rate de sosire*, chiar dacă acestea sunt mai puțin expresive decât cele de plecare (dat fiind că raportăm la populația județului în

cauză efective de indivizi venind din alte populații județene). Pentru ultimii doi ani, de pildă, clasamentul după ratele de intrare din alte județe este puțin diferit decât cel după volum. El evidențiază următoarea ordine, la vârf, cu mențiunea că cifrele din paranteze sunt ratele obținute raportând efectivul intraților la mia de locuitori la 1 iulie 1997. (Corect ar fi fost să luăm numărul locuitorilor județelor la 1 ianuarie 1998, dar nu am dispus de această cifră, așa încât toate ratele care apar pe anii 1997-98 trebuie luate cu o mică aproximație, însă ceea ce ne interesează în fapt aici sunt ierarhiile și nu valorile foarte exacte.) Iată ordinea: Ilfov (11,3), Arad (8,5), Ialomița (8,1), Timiș (7,4), Gorj (7,4), Constanța (7,2), Vaslui (7,3), Botoșani (7,0), Hunedoara (6,9), Brăila (6,6).

Cât privește *plecările spre alte județe*, aici indicatorul de clasament cel mai logic este cel după rata de emigrare (la 1000 de locuitori) și nu după număr. Iată vârfurile celor trei clasamente:

1991	1995	1997–98 (medie)
1. Vaslui (13,0)	1. Vaslui (9,5)	1. Hunedoara (13,8)
2. Botoșani (12,8)	2. Botoșani (8,3)	2. Vaslui (9,0)
3. Ialomița (10,5)	3. Hunedoara (8,1)	3. Ilfov (7,6)
4. Giurgiu (9,9)	4. Vrancea (8,0)	4. Botoșani (7,4)
5. Hunedoara (9,7)	5. Ialomița (7,5)	5. Gorj (7,2)
6. Călărași (9,5)	6. Caraș-Severin (7,1)	6. Vrancea (6,7)
7. Vrancea (8,6)	7. Călărași (6,9)	7. Tulcea (6,5)
8. Teleorman (8,3)	8. Tulcea (6,8)	8. Ialomița (6,5)
9. Neamț (8,0)	9. Neamț (6,7)	9. Brașov (6,3)
10. Tulcea (8,0)	10. Giurgiu (6,4)	10. Bistrița-Năsăud (6,3)

Datele și schimbările sunt destul de grăitoare. Hunedoara, singurul județ din Transilvania și industrializat de pe prima listă, ajunge să domine clasamentul intensității plecărilor din ultimii ani, în lista primelor zece poziții apărând alte două județe transilvane, Brașov și Bistrița-Năsăud, din care primul cu mare pondere urbană și industrială iar celălalt aflat în situație opusă. Rămân tot timpul în zona de frunte județele tradiționale de emigrare din Moldova (Vaslui, Botoșani și Vrancea), dar în poziții mai puțin dominante și se regăsesc, de asemenea, județele mici din jurul Bucureștilor, a căror configurație se modifică odată cu apariția județului Ilfov, acesta din urmă, prin poziția sa în jurul capitalei țării, fiind clar supus la o puternică presiune migratorie, în ambele sensuri, de marea metropolă. Ceea ce mai trebuie observat este faptul că, exceptând județul Hunedoara, în toate celelalte aflate în fruntea clasamentului după ieșiri, *rata de plecare scade continuu*, ceea ce confirmă prima impresie: diferențele dintre județe, din perspectiva migrației – în sensul de județe de emigrație și județe de imigrație – se estompează; din primele pleacă

proporțional mai puțini locuitori, în cele de a doua categorie intră numeric mai puțină lume. Datele migrației din ultimii ani par a face să nu mai putem vorbi în mod foarte net de județe de imigrație și de emigrație. Lucrul acesta se vede și din faptul că pe listele primelor 10 județe în cele două ierarhii – după ratele de sosire și plecare – întâlnim 6 nume de județe care se repetă!

Pentru a clarifica în continuare lucrurile să introducem și valoarea soldului migratoriu, pe care fiecare județ îl înregistrează cu ansamblul celorlalte. Oprindu-ne la ultimii doi ani, constatăm un evantai de situații foarte restrâns. Doar două județe au un sold în valoare absolută peste 5‰; Arad cu o balanță pozitivă: +5,7‰ și Hunedoara cu una negativă: –6,9‰. Mai există cinci județe cu valori între 3 și 4 promile: Ilfov (+3,8), Timiș (+3,5) și Brăila (+3,0), pe de o parte, și Bistrița-Năsăud (–3,2) și Maramureș (–3,1), pe de alta. Coborând pragul până la o valoare de 1‰, pozitivă sau negativă, vom mai găsi câteva județe ce depășesc aceste limite și care, împreună cu cele de mai sus ar putea fi numite cu sold migratoriu pozitiv, respectiv, negativ.

Lista completă a județelor cu **balanță migratorie pozitivă** (de cel puțin 1‰, media pe 1997–98): *Arad, Ilfov, Timiș, Brăila, Ialomița, Constanța, Cluj.*

Lista celor cu **balanță negativă** (până la –1‰): *Hunedoara, Bistrița-Năsăud, Maramureș, Sălaj, Alba, Vaslui, Tulcea, Vrancea, Caraș-Severin, Suceava*

Deci, am marcat în total 17 județe, restul până la 42 fiind cu rate foarte reduse, pe intervalul deschis (-1,+1). În rândul acestora se regăsește și capitala țării, care se află într-o situație de echilibru aproape perfect: +0,2‰.

Ne putem întreba dacă există vreo legătură între migrația netă (sold) și cea brută, adică valorile ratelor de ieșire și intrare. Pentru aceasta, vom face o clasificare a județelor după acești din urmă indicatori, împărțindu-le în trei categorii:

- de imigrație (emigrație) mică: rata de sosire, respectiv, plecare sub 4‰;
- de imigrație (emigrație) moderată: ratele respective între 4-5,9‰;
- de imigrație (emigrație) mare: ratele de 6‰ și peste.

Obținem următorul tablou, în care am marcat județele cu spor migratoriu pozitiv cu majuscule, iar cele cu sold negativ prin subliniere.

Rata de plecare	Rata de sosire (imigrare)		
	Mică	Moderată	Mare
Mică	Argeș, Bihor, Prahova, Satu Mare	CLUJ, Dâmbovița, Dolj, Mureș	ARAD, TIMIȘ
Moderată	<u>Alba</u> , Harghita, <u>Maramureș</u> , <u>Sălaj</u>	Bacău, Buzău, Covasna, Galați, Mehedinți, Neamț, Olt, Sibiu, Teleorman, Vâlcea	BRĂILA, Călărași, CONSTANȚA, Giurgiu, Iași
Mare	<u>Bistrița-Năsăud</u>	Brașov, <u>Caraș-Severin</u> , <u>Tulcea</u> , <u>Vrancea</u>	Botoșani, Gorj, <u>Hunedoara</u> , IALOMIȚA, ILFOV, Vaslui, București

Situația este destul de interesantă, ea reflectând din nou complexitatea fenomenului migrației interne în momentul de față. Județe cu aceeași situație a soldului migrator se găsesc dispersate în mai multe căsuțe ale tabelului, cazuri clare fiind doar Aradul și Timișul, ca județe de imigrare, și Bistrița-Năsăudul, ca județ de plecare. Balanța migratorie negativă rezultă fie din rate de sosire moderate și de plecare mari, fie din rate de sosire mici și moderate de plecare; sunt însă două cazuri – Hunedoara și Vaslui – aflate în căsuța ratelor mari pe ambele direcții, dar cu sold migratoriu negativ. În aceeași căsuță avem Ialomița și Ilfovul, dar cu sold pozitiv, restul din categoria județelor mai atractive provenind din cele cu rata mare de sosire și moderată de plecare (Brăila, Constanța) sau cu rata mică de plecare și moderată de

sosire (Clujul). Iată deci două județe, cu situații atât de diferite (Hunedoara și Vaslui), care împreună se constituie într-o categorie distinctă, prin “încrucișarea” celor trei criterii date de ratele de migrație!

Pentru alte detalii, am putea trece în revistă *principalele fluxuri migratorii între județe*. Ele ne vor arăta de unde vin și încotro pleacă mai frecvent românii în ultimii ani. În **Anexa 3** sunt marcate primele 50 de fluxuri interjudețene, cele cu un efectiv mediu anual de peste 400 de persoane. Fluxurile sunt numerotate în ordinea importanței, însă așezarea pe două coloane este făcută pentru a evidenția separat pe cele care au, respectiv, nu au drept o componentă Bucureștiul.

Așa cum era de așteptat, capitala țării, prin dimensiunile sale, se plasează la un capăt sau altul al săgeții pentru multe

din fluxurile principale. Totuși, comparativ cu situația de la începutul deceniului 10, această influență a Bucureștiului în migrație scade. Dacă în 1991, dintre primele 20 de fluxuri de migrație mai importante, 12 era îndreptate spre București, în 1997–98 numărul acestora scade la 9, iar cel mai important

este cel de ieșire din București. Privind coloana a doua, observăm că în cele mai multe cazuri avem de a face cu județe vecine, între care schimburile sunt reciproce (acele perechi care lipsesc, se regăsesc imediat în ierarhia celor care urmează). În rest, se detașează câteva situații foarte clare:

- plecări mari de populație din județul Hunedoara, cu direcția unor județe din Moldova (Iași, Vaslui, Botoșani, Bacău);
- plecări din Maramureș și Bistrița-Năsăud spre Banat (Arad, Timiș);
- plecări din județe moldovene (Vaslui, Iași, Botoșani) spre Constanța.

Este interesant că spre București nu vine vreun flux de migrație mai important nici din Transilvania (marcată de plecări mai mari din cele trei județe menționate – Hunedoara, Maramureș, Bistrița-Năsăud), nici din Moldova, ale cărei județe de primire sunt simultan și județe de plecare, dar pe o altă direcție (îndeosebi spre Constanța).

Așa cum anticipam mai sus, din analiza principalelor fluxuri migratorii interjudețene rezultă că, spre deosebire de ceea ce am găsit la recensământ, diferențele dintre județe s-au estompat. Practic județe de imigrație au rămas doar Timișul și Aradul și, într-o anumită măsură, Constanța, Brăila și Clujul. Bucureștiul, chiar dacă deține primul loc la mărimea fluxurilor de intrare, o face și la cele de ieșire, balanța fiind, cum spuneam echilibrată. Într-o situație similară, ca mărime a ratelor, se află Gorjul și Botoșanii. Ialomița și Ilfovul au o balanță pozitivă, dar ea conține și un număr mare de plecări, acestea fiind județe cu trafic mare migratoriu, ca și Hunedoara și Vaslui, unde soldul e negativ.

Județe de emigrație, prin balanță, pot fi considerate, alături de Bistrița, și Maramureșul, Alba, Sălajul, Suceava, Caraș-Severin, Tulcea și Vrancea.

Să nuanțăm puțin analiza introducând în discuție și *componenta rural/urban a fluxurilor migratorii interjudețene*. Mai întâi, să menționăm câteva repere generale, la nivel de țară. Pentru anii 1997 și 1998, din totalul celor ce și-au schimbat domiciliul în afara județului, 60% au plecat din mediul urban și 40% din rural și 52% s-au stabilit în urban și 48% în rural. Se vede deci că, deși dominante, plecările din urban nu dețin o pondere care să ne îndreptățescă să neglijăm cealaltă direcție. Echilibrul este și mai pregnant în privința locului de așezare. Dar să vedem care este clar structura fluxurilor de migrație, pentru cei ce părăsesc județul:

Direcția	Ponderea
U ⇒ U	31,9
U ⇒ R	27,8
R ⇒ U	20,4
R ⇒ R	19,9
Total	100

Modelul acesta, care nu diferă mult de cel general, decât poate prin dominanta migrației urban-urbane, se constituie din fracțiuni județene extrem de diverse și interesante.

O imagine asupra rolului orașelor și satelor în migrația interjudețeană o obținem și atunci când facem *balanța migratorie a fiecărui județ cu toate*

celelalte la un loc, după mediul (urban/rural) de sosire și plecare. Iată, foarte succint, ceea ce ne oferă datele

Urban (județ) – urban (restul județelor). Marea majoritate a județelor au o balanță negativă pe acest schimb de populație, ceea ce înseamnă că există câteva județe cu mediu urban puternic, care atrag populație orășenească din alte județe. Acestea sunt: mai întâi Bucureștiul și apoi, pe poziții apropiate, Timișul, Iașul, Clujul și, mai ales prin valoarea ratei, Aradul. La capătul negativ al scalei, lucrurile sunt mai puțin limpezi, atât prin aceea că valorile, absolute și relative, sunt apropiate între județe, cât și datorită faptului că situațiile acestor județe sunt foarte diverse (Hunedoara, Tulcea, Olt, Vaslui, Vrancea etc.).

Urban (județ) – rural (restul județelor). Se regăsește, în cazul acestui schimb de populație, pentru cele mai multe județe, modelul național, adică de balanță negativă a urbanului în raport cu ruralul. Cele mai mari pierderi, în raport cu satele altor județe, în cifre absolute, le au în primul rând orașele din județul Hunedoara, urmate de București și de orașele din județul Brașov. Pe următoarele poziții vin orașele din Maramureș, Caraș-Severin, Gorj și Alba. Sunt și câteva câștiguri urbane, ceva mai însemnate fiind ale orașelor din Arad, Timiș și Constanța.

Rural (județ) – urban (restul județelor). Cazul invers este și el

interesant. Și aici regăsim o dominantă a ruralului; doar în patru județe (Maramureș, Sălaj, Bistrița-Năsăud, Alba) numărul intrărilor în rural este mai mic decât numărul plecărilor din rural spre orașele altor județe; deși cifrele de balanță sunt modeste, situația nu poate fi întâmplătoare dacă observăm plasarea geografică a acestor județe. Invers, cea mai puternică atracție de populație urbană extrajudețeană o au satele din Ilfov, Iași, Arad, Bacău, Timiș etc.

Rural (județ) – rural (restul județelor). Cel mai atractiv mediu rural, din perspectiva balanței cu ruralul altor județe, îl are, de departe, județul Arad. Urmează Timișul și Constanța, după care vine un pluton format din județele Brăila, Brașov, Dâmbovița și Ilfov. Cele mai puțin atrăgătoare, pentru alți rurali, sunt satele din: Maramureș, Bistrița-Năsăud, Iași, Vaslui, Neamț, Botoșani, Suceava, Bacău, Vrancea, Sălaj, adică din partea nordică a Transilvaniei și din Moldova.

După cum se vede, sunt o serie de județe care se individualizează. Din păcate, spațiul nu ne permite o analiză de detaliu a situației tuturor cazurilor particulare, așa încât am ales calea exemplificării, prezentând câteva județe cu cele mai mari valori de ieșire sau intrare ori dintre cele pomenite mai sus ca fiind în alte situații deosebite.

Să ne plasăm, pentru început, în perspectiva *plecărilor*.

– Din București, cazul cu cel mai mare flux de plecare, oamenii se îndreaptă în proporție de 40% spre orașele altor județe și de 60% spre sate.

– Din Hunedoara, județul cu al doilea flux de plecare, părăsirea județului înseamnă în proporție de 95% plecarea din orașe! Emigranții orașelor hunedorene se duc 75% spre sate și doar 25% spre urbanul altor județe; de aici rezultă un dezechilibru extrem de mare în balanța urbanului hunedorean cu ruralul din restul țării.

– Județul Brașov este părăsit, ca și Hunedoara, în primul rând de orășeni (87% din plecații spre alte județe), care așează (sau reasează) preponderent la sate (56%).

– Din Maramureș, pleacă în proporții aproape identice orășenii și ruralii. Și unii și alții aleg ca punct de destinație mai ales mediul rural (56% dintre orășeni și 76% dintre săteni); balanța de migrație e negativă pe toate direcțiile.

– Din Iași, pleacă mai ales ruralii (66% din plecările spre alte județe), iar aceștia se împart aproximativ în două părți egale după cum aleg ca loc de destinație urbanul (48%) sau ruralul (52%).

– Din Vaslui, ca și din Iași, pleacă îndeosebi ruralii (67%), dar dominantă migrației interjudețene a acestora este cea spre mediul orășenesc (56% din plecații satelor vasluiene).

– Din Constanța, județ cu mare mobilitate în ambele sensuri, oamenii pleacă preponderent de la orașe (80%), iar aceștia se duc cei mai mulți (57%) tot spre orașe.

Iată și câteva cazuri privite din perspectiva sosirilor.

– Municipiul București își înprospătează populația primind locuitori și din urban (54% din sosiți) dar și din rural (46%). Pe ansamblu, se ajunge la o balanță migratorie pozitivă a capitalei cu restul orașelor și la una negativă cu satele.

– Județul Constanța, primul dintre județe ca număr al intrărilor, după București, atrage populația mai cu seamă spre orașele sale (69% din veniți). Dintre acești nou veniți mulți sunt la rândul lor orășeni (53% din ei), dar și în bună măsură rurali (47%). Urbanul constănțean se află în perfect echilibru cu urbanul restului județelor, în rest, adică pe celelalte trei direcții de migrație, balanța înclinând spre acest județ.

– Județul Timiș, cu un flux de intrare comparabil cu al Constanței, este atractiv, pentru locuitorii altor județe, și prin mediul său urban (unde intră 57% din veniți) și prin cel rural. Spre urban vin precumpănitor orășenii iar spre rural sătenii, în condițiile în care acest județ are balanță pozitivă cu restul țării pe toate cele patru componente.

– Județul Arad, cum am văzut și el un județ de imigrare (cu balanță pozitivă pe toate patru fluxurile), este atractiv, spre deosebire de Timiș, în primul rând prin mediul său rural, unde se stabilesc 62% dintre sosiți. Originea acestora este în proporție de două treimi rurală.

– În județul Brașov numărul intrărilor este încă destul de ridicat și atracția este tot spre mediul urban (73% din sosiri). Originea celor stabiliți în orașe este în proporții egale urbană și rurală. Cum însă și plecările din orașe sunt masive, balanța urbanului brașovean cu alte județe este negativă și în fluxul spre urban și în cel spre rural, în timp ce satele acestui județ, chiar dacă încă cu mică intensitate, au o balanță pozitivă cu exteriorul.

– În Iași, destinația principală este mediul rural (58%), iar dintre aceștia 72% vin (sau revin) de la oraș. Și spre orașele ieșene se îndreaptă cu deosebire populația urbană venită din alte județe (70% din imigranții urbani sunt de proveniență urbană iar balanța urbanului ieșean cu orașele altor județe este net pozitivă). Pe de altă parte, este interesant este că balanța mediului rural ieșean este pozitivă în raport cu orașele din alte județe și negativă cu ruralul acestora.

– În Vaslui avem același model, doar că proporția celor ce merg spre rural este mai mare (aproape trei sferturi), 71% dintre aceștia fiind de proveniență urbană. Și balanța ruralului este similară, demonstrând, dacă mai era nevoie, că venirile din orașele altor județe nu sunt rezultatul unei “atracții” exercitată de mediul rural moldav, ci al unei puternice “respingeri” din partea fostelor zone industriale.

Dacă vom încerca să calculăm soldul migratoriu între provincii istorice și pentru migrațiile anuale, așa cum am

făcut-o și pentru cele pe durata vieții, vom găsi următoarele cifre, la cele trei momente utilizate:

	1991	1995	1997-98
București cu Moldova	4.897	303	53
București cu Muntenia	13.533	2.800	653
București cu Transilvania	252	-553	-204
Transilvania cu Moldova	11.480	2.051	-704
Transilvania cu Muntenia	3.875	567	-750
Muntenia cu Moldova	6.284	2.614	2.624
<i>Total București</i>	<i>18.682</i>	<i>2.550</i>	<i>502</i>
<i>Total Muntenia</i>	<i>-11.124</i>	<i>-753</i>	<i>2.721</i>
<i>Total Transilvania</i>	<i>15.103</i>	<i>3.171</i>	<i>-1.250</i>
<i>Total Moldova</i>	<i>-22.661</i>	<i>-4.968</i>	<i>-1.973</i>

Schimbările sunt extrem de spectaculoase. La începutul intervalului, se regăsea paternul clasic, ca să spunem așa, adică cel evidențiat la recensăminte, cu un sold pozitiv de populație pentru București și Transilvania, în detrimentul Munteniei și Moldovei, fluxurile de plecare din aceste ultime două provincii fiind mai mari decât cele inverse. În final, ajungem, pe de o parte, la o comprimare a acestor solduri, care înseamnă nu numai reechilibrare ci și reducere a volumului migrației, iar pe de alta, la schimbarea structurii acesteia, constând în răsturnarea raportului dintre Transilvania și provinciile Vechiului Regat, mai ales în relația cu Moldova, și dobândirea de către București a unei poziții neutre în migrație, balanța sa apropiată de zero regăsindu-se în relația cu fiecare provincie. Doar scurgerea de populație dinspre Moldova spre Muntenia (ce include, reamintim, și Dobrogea) se menține, dar și asta la cote reduse.

Introducând și aici mediul urban și rural, dar numai pe fluxuri de același fel (U-U și R-R), vom avea, în 1997-98, următoarele solduri migratorii ale provinciilor, în schimburile de populație urbană, respectiv rurală:

	Urban	Rural
București	1.918	*
Muntenia	-2.244	6420
Transilvania	604	1101
Moldova	-278	-3.069

Cifrele se citesc astfel: Bucureștiul are un sold mediu anual pozitiv de 1918 persoane cu celelalte orașe; orașele din Muntenia au un sold negativ cu restul orașelor țării (inclusiv Bucureștiul); comunele din Muntenia au un sold pozitiv cu localitățile rurale din celelalte provincii etc.

Situațiile de schimburi între județe sau de la un anume județ spre o anume provincie sunt extrem de diverse. Să ilustrăm doar cazul Hunedoarei în relație cu județele din Moldova: 97% din cei care pleacă din Hunedoara spre Moldova sunt orașeni și 89% dintre aceștia se stabilesc în ruralul moldav. Din Moldova mai vin încă spre Hunedoara persoane al căror număr depășește o treime din efectivul celor ce pleacă pe direcție inversă (deci o cifră deloc neglijabilă!); ei sunt preponderent rurali (77%) și se stabilesc majoritar în orașe (86%).

Iată o ilustrare clară a faptului că fluxurile migratorii pe o anumită direcție își au, chiar în condițiile cele mai deosebite cum sunt cele actuale din județul Hunedoara, un corespondent pe direcție inversă, fapt ce arată că modelul explicativ mecanic de tipul *pull-push* este nesatisfăcător în a da seamă de complexitatea fenomenului. Tot așa, a pune intensitatea acestui flux invers pe seama imitației, inerției sau a altor cauze de acest fel, care nu numai că introduc ideea iraționalității actorilor dar nici nu pot

fi studiate empiric, ni se pare o variantă explicativă la fel de nesatisfăcătoare.

Nu dorim să mai facem alte comentarii asupra datelor anuale căci suntem conștienți de lipsa de stabilitate a acestora. Valorile sunt așa de mici încât de la an la an semnul din fața unor cifre de sold se poate modifica. Dintr-un asemenea motiv am și luat măsura de precauție de a face media ultimilor doi ani, care, de altfel s-au arătat a fi, în cele mai multe situații, foarte asemănători. Ceea ce este limpede, în clipa de față, e faptul că *vechea structură de migrație, care a funcționat în perioada industrializării și până la începutul deceniului 10, a dispărut, fără ca în locul său se materializeze o alta, așa încât tendințele anilor următori sunt greu de anticipat.*

Decalaje de dezvoltare la nivel național există, ca și diferențe în presiunea

demografică asupra resurselor și locurilor de muncă. Din ambele puncte de vedere, Moldova este dezavantajată, deci *nu pot fi dubii prea mari că locuitorii acestei provincii vor fi actorii unor procese migratorii importante în viitor.* Problema de moment este aceea că dezindustrializarea a afectat puternic tocmai zone spre care această populație se îndrepta în mod tradițional (în special județul Hunedoara și orașul Brașov), cu consecința că respectivele centre nu numai că și-au redus drastic capacitatea de atracție dar, prin concedierile masive, au împins înapoi spre zonele de origine mulți foști imigranți. Moldovenii par să înceapă să-și reorienteze migrația, dar încă nici o altă zonă a țării nu este în expansiune economică atât de clară încât să genereze fluxuri de mobilitate mari și cât de cât stabile în timp.

ANEXA 1

Fluxurile de migrație, cu peste 5.000 de persoane, spre principalele județe de imigrație (numărul migranților pe durata vieții la recensământul din 1992)

Capitala

BUCUREȘTI, 1.004.052 imigranți interni, provenind din: Teleorman (88.092), Ialomița (80.673), Giurgiu (79.686), Călărași (71.640), Dâmbovița (55.173), Buzău (46.669), Argeș (45.112), Prahova (43.282), Olt (38.182), Vaslui (30.587), Vâlcea (26.449), Botoșani (25.747), Iași (25.449), Dolj (24.278), Vrancea (22.886), Brăila (22.744), Bacău (22.460), Galați (22.373), Suceava (21.630), Constanța (18.938), Gorj (17.242), Neamț (16.291), Mehedinți (14.157), Brașov (12.635), Cluj (12.297), Tulcea (9.866), Sibiu (9.023), Mureș (8.795), Alba (8.316), Hunedoara (6.712), Bihor (6.278), Timiș (6.052)

Județe cu influență națională

TIMIȘ, 251.511 imigranți interni, provenind din: Caraș-Severin (20.626), Bihor (18.348), Arad (16.472), Suceava (14.271), Hunedoara (12.943), Maramureș (12.325), Mehedinți (11.817), Botoșani (11.123), Alba (10.658), Iași (9.075), Cluj (8.954), Sălaj (8.099), Dolj (7.942), Satu Mare (7.427), Bistrița-Năsăud (6.985), Vaslui (5.128)

CONSTANȚA, 223.779 *imigranți interni, provenind din*: Tulcea (33.993), Botoșani(16.102), Ialomița (15.486), Vaslui (14.489), Iași (13.971), Bacău (8.496), Brăila (8.053), Galați (7.021), Suceava (6.685), Buzău (6.572), Neamț (6.458), Olt (6.435), Călărași (5.949), București (5.450)

BRAȘOV, 220.882 *imigranți interni, provenind din*: Buzău (17.121), Covasna (16.929), Vaslui (15.776), Bacău (14.177), Botoșani (11.740)Vrancea (10.349), Iași (9.743), Sibiu (9.253), Mureș (9.045), Harghita (8.352), Prahova (8.159), Neamț (7.238), Galați (6.488), Cluj (5.278)

HUNEDOARA, 180.676 *imigranți interni, provenind din*: Alba (21.532), Mureș (11.299), Vaslui (10.856), Botoșani (10.548), Cluj (9.273), Gorj (9.170), Iași(9.005), Dolj (8.217), Bistrița-Năsăud (7.021), Bacău (5.520), Sălaj (5.395)

Județe cu influență zonală puternică

CLUJ, 117.071 *imigranți interni, provenind din*: Sălaj (22.172), Mureș (17.227), Alba (15.598), Bistrița-Năsăud (12.109)

ARAD, 112.295 *imigranți interni provenind din*: Bihor (16.421), Timiș (9.606), Alba (8.579), Hunedoara (7.380), Maramureș (7.272), Sălaj (6.057), Cluj (5.212)

PRAHOVA, 112.452 *imigranți interni, provenind din*: Buzău (24.205), Dâmbovița(11.432), Ialomița (8.300), București (6.863)

GALAȚI, 106.605 *imigranți interni, proveniți din*: Vaslui (23.321), Vrancea (13.504), Brăila (9.864), Tulcea (8.652),Bacău (8.124)

SIBIU, 102.690 *imigranți interni, proveniți din*: Alba (21.009), Mureș (15.020), Vâlcea (14049), Brașov (5.082)

Județe cu influență zonală moderată

CARAȘ-SEVERIN, 87.237 *imigranți interni, provenind din*: Mehedinți (13.215), Timiș (10.728), Dolj (5.746)

IAȘI, 86.125 *imigranți interni, provenind din*: Vaslui (20.798), Botoșani (17.432), Suceava (8.621), Neamț (8.613)

BACĂU, 84.316 *imigranți interni, provenind din*: Neamț (17.613), Vrancea (9.283), Vaslui (8.603), Iași (5.637)

ARGEȘ, 82.003 *imigranți interni, provenind din*: Olt(18.714), Dâmbovița (8.597), Vâlcea (7.695), Teleorman (6.379)

ANEXA 2

Clasificarea județelor după nivelul de dezvoltare economico-socială, în 1985

1. București	11. Iași	21. Harghita	31. Buzău
2. Brașov	12. Covasna	22. Maramureș	32. Suceava
3. Prahova	13. Mureș	23. Satu Mare	33. Olt
4. Hunedoara	14. Bihor	24. Vâlcea	34. Vaslui
5. Cluj	15. C. Severin	25. Dolj	35. Sălaj
6. Timiș	16. Arad	26. Dâmbovița	36. Bistrița-Năs.
7. Sibiu	17. Gorj	27. Neamț	37. Ialomița
8. Constanța	18. Brăila	28. Sălaj	38. Botoșani
9. Argeș	19. Bacău	29. Vrancea	39. Călărași
10. Galați	20. Alba	30. Mehedinți	40. Teleorman
			41. Giurgiu

Sursa: Gh. POPESCU (1994), p. 186

ANEXA 3

Principalele fluxuri interjudețene, în anii 1997-98.

Prima coloană conține fluxurile în care este implicat Bucureștiul iar a doua celelalte; numerotarea este însă continuă, cifra din față arătând locul fiecărui flux în ierarhia generală.

1. București→Ilfov (1846)	8. Hunedoara→Iași (713)
2. Teleorman→București (1191)	13. Vaslui→Iași (652)
3. Ilfov→București (1165)	15. Tulcea→Constanța (631)
4. București→Teleorman (1012)	16. Olt→Dolj (615)
5. București→Giurgiu (795)	17. Hunedoara→Vaslui (597)
6. Prahova→București (788)	18. Maramureș→Arad (594)
7. Giurgiu→București (736)	19. Caraș-Severin→Timiș (589)
9. București→Călărași (709)	22. Gorj→Dolj (542)
10. Argeș→București (690)	23. Dolj→Gorj (533)
11. Călărași→București (669)	24. Neamț→Iași (525)
12. Dâmbovița→București (669)	28. Hunedoara→Botoșani (488)
14. Buzău→București (647)	30. Maramureș→Timiș (485)
20. Ialomița→București (566)	31. Hunedoara→Bacău (480)
21. București→Dâmbovița (561)	32. Vaslui→Constanța (475)
25. Olt→București (507)	34. Maramureș→Satu Mare (472)
26. Constanța→București (503)	35. Iași→Constanța (466)
27. București→Prahova (500)	36. Suceava→Botoșani (459)
29. București→Buzău (487)	37. Bistrița-Năsăud→Arad (451)
33. București→Argeș (472)	38. Vaslui→Galați (448)
46. București→Constanța (414)	39. Botoșani→Constanța (440)
	40. Iași→Vaslui (438)
	41. Mehedinți→Gorj (434)

	42.Timiș→Arad (429) 43.Buzău→Brăila (426) 44.Neamț→Bacău (417) 45.Suceava→Iași (416) 47.Botoșani→Suceava (414) 48.Gorj→Mehedinți (411) 49.Hunedoara→Timiș (410) 50.Botoșani→Iași (402)
--	---

BIBLIOGRAFIE

- ALUAȘ, Ioan și ROTARIU, Traian (1970), *Migrația socio-teritorială a locuitorilor din satul Buciumi*, în *Studia, Series Sociologia*, p. 51-72
- BACCAINI, Brigitte (1999), *Analyse des migrations internes et estimation du solde migratoire externe au niveau local a l'aide des données censitaires*, în *Population*, vol. 54, nr.4-5, p. 801-816
- BOLOHAN-ZAMFIRESCU, Aura și TEODORESCU, Virginia (1996), *Mobilitatea teritorială a populației României*, în *Revista Română de Statistică*, XLV, 2-3, p. 58-75
- BOUDON, Raymond (1997), *Le «paradoxe du vote» et la théorie de la rationalité*, în *Revue française de sociologie*, XXXVIII, p. 217-227
- GHEȚĂU, Vasile (1997), *Tranziție și demografie*, în *Populație și Societate*, nr.1-2
- MIFTODE, Vasile (1978), *Migrație și dezvoltare urbană*, Iași, Junimea
- POPESCU, Gheorghe (1994), *Dezvoltarea economică în profil teritorial a României 1900-1985*, Cluj, Sincron
- ROTARIU, Traian și POLEDNA, Rudolf (1997) "Binnenmigration und Bevölkerungsprozesse in Rumänien" în Wilfried Heller (coord.), *Migration und sozioökonomische Transformation in Südosteuropa* (Südosteuropa – Studien, Band 59), Südosteuropa-Gesellschaft, München
- ROTARIU, Traian, MEZEI, Elemer (1997), *Internal migration in Romania*, în Wilfried Heller (coord.), *Romania: Migration, Socio-economic Transformation and Perspectives of Regional Development*, (Südosteuropa – Studien, Band 62), Südosteuropa-Gesellschaft, München
- ROTARIU, Traian și MEZEI, Elemer (1999), *Considerații asupra migrației interne din România (1948-1996)*, în vol. *Lucrările științifice ale Universității din Petroșani, Științe socio-umane*, Ed. Universitas, Petroșani, p.12-33
- SANDU, Dumitru (1984), *Fluxurile de migrație în România*, București, Editura Academiei
- SANDU, Dumitru (1987), *Dezvoltarea socioteritorială în România*, București, Editura Academiei
- SANDU, Dumitru (1999), *Spațiul social al tranziției*, Iași, Polirom
- *** (1981) *Legea nr.2/1968 privind organizarea administrativă a teritoriului Republicii Socialiste România*, în *Buletinul Oficial*, anul XVII, Nr. 54-55, Partea I, luni, 27 iulie
- *** (1971) *Méthodes de mesure de la migration interne*, New York, Nations Unies
- *** (1970), *Recensământul populației din 15 martie 1966. Populația după locul nașterii*, vol. IV, București, D.C.S.

- *** (1980), *Recensământul populației și al locuințelor din 5 ianuarie 1977*, București, D.C.S.
- *** (1994), *Recensământul populației și al locuințelor din 7 ianuarie 1992*, vol. I, București, C.N.S.
- *** (1974), *Anuarul demografic al R.S. România*, București, D.C.S.
- *** (1996), *Anuarul demografic al României*, București, C.N.S.
- *** (1997), *Mișcarea migratorie internă*, în *Revista Română de Statistică*, XLVI, 5, p. 56
- *** (1997), *Tous les pays du monde*, în *Population et Sociétés*, Numéro 326, p.1-8
- *** (1998), *Ancheta asupra forței de muncă în gospodării (AMIGO)*, Trimestrul II, 1998, București, C.N.S.
- *** (1999), *Informații statistice operative, Seria Populație*, nr. 4, martie, C.N.S.
- *** (1999), *Analize demografice. Situația demografică a României în perioada 1990-1998*, C.N.S.